

NAMIK KEMAL'İN ABDÜLHAMİD'E TAKDİM ETTİĞİ ARİZALARLA EBUZZİYA TEVFİK BEY'E YOLLADIĞI BAZI MEKTUPLAR

Ord. Prof. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI

T. T. K. Üyesi, Balıkesir Milletvekili

Namık Kemal bey merhumun Midilli, Rodos ve Sakız mutasarrıflıkları zamanında vasıta ile Abdülhamid'e takdim ettiği arızalara, kendisine ait neşrolunan eserlerde hiç tesadüf edilmemiştir. Abdülhamid'e ait Yıldız evrakı arasında görülen bu vesikaları, üstadımız Bay İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın görmüş olduğuna şüphe olmamakla beraber herhalde Türk şairleri kısmında o bahisle alâkadar olmamasından dolayı neşretmemiş olacaklardır. İşte bu makalede, merhumun yukarıda adı geçen mutasarrıflıkları zamanında ya Ebüzziya Tevfik bey veya mabeyincilerden biri vasıtasıyla İkinci Abdülhamid'e arz edilip onun tarafından itina ile saklanmış olan arıza ve mektuplar tarih sırasıyla neşrolunmuştur.

Namık Kemal bey, Midhat Paşanın Taif'e gönderilmesinden sonra beş bin kuruşla şuray-ı devlet âzasından iken anın mensuplarından olduğu için İstanbul'da tutulmak istenmemiş ve bu sırada ağzından kaçırduğu bir sözün jurnal edilmesi, Abdülhamid'i ilgilendirdiğinden hemen tevkif edilerek mahkemeye verilmiştir. Suphi Paşa riyasetindeki mahkeme söylediği sözde mahkûmiyeti mücip bir sebep görmediğinden Namık Kemal'in beraetine karar vermiş ise de Midhat Paşa taraftarlarından kuşkulanan Abdülhamid beş bin kuruş aylık vermek suretiyle Namık Kemal'i Midilli adasında ikamete memur etmiş¹ ve bir müddet sonra da selefi Salih efendi

¹ Rebiulahir 96 tarihiyle mâbeyin baş kitabetine gönderdiği arızası. Resmî terceme-i halinde de: «şuray-ı devlette bulunduğu halde 94 tarihinde taht-ı tevkif ve muhakemeye alınıp bilâhara emr-i muhakemesi divan-ı âliye ait olduğu halde divan-ı mezburun henüz adem-i inikadından nâşi ilâ elan (yani sicilli memurin usulûunun tertip edildiği sırada) beşbin guruş maaş ile *Midilli*'de ikamet etmekte iken 97 (hicri 1297) senesi evailinde şehri yedibin ikiyüz guruş maaş ile uhdesine Midilli mutasarrıflığı tevcih olunmuştur...» denilmektedir.

Rodos mutasarrıflığına naklolunup ulâevveli rütbesiyle kendisini Midilli mutasarrıflığına tayin eylemiştir. 1297 muharrem (1879 Aralık) 1881 şubatında (1298 rebiulevvel 14) yerli balıkçılarla İtalyan balıkçıları arasında çıkan ihtilâftan dolayı hakkında vaki şikâyet üzerine muvakkaten işten el çektirilerek vilâyet merkezi olan Sakız'a celbolunmuş ve Midilli vekâletle idare edilmiş ve üç ay on gün sonra (cemaziyelâhir 24) yine Midilli'ye vazifesi başına gönderilmiş ve az sonra da pâdişaha takdim ettiği bir eserinden dolayı kendisine bâlâ rütbesi verilmiştir¹. Aynı vazifede bulunduğu sırada 1300 şevval 4 (1882 Ağustos) ikinci rütbeden Osman nişanı ile de taltif edilmiştir. Namık Kemal bey bu suretle 1301 zilhicce 25 h. 1884 ekim 16 tarihine kadar Midilli'de beş seneye yakın mutasarrıflık etmiştir.

Namık Kemal aleyhinde Rumların ve bazı ecnebilerin yaptıkları şikâyet kendisinin Midilli'de oturtulmasına imkân bırakmadığından yukarıda gösterdiğimiz üzere 1301 (1884 ekim) de oradan Rodos mutasarrıflığına naklolunmuş ve yerine bâlâ rütbesinde Fahri bey isminde biri gelmiştir.

1305 h.-1887 m. senesinde Rodos'un da Cezair-i bahr-i sefit vilâyetine merkez yapılması üzerine Namık Kemal bey Sakız mutasarrıflığına getirilmiş ve vefatı tarihi olan 1306 rebiulevvel sonu (1888 aralık 2) tarihine kadar burada mutasarrıflık etmiştir. Arızalarındaki mührü tâlik hatla :

Namık
Mehmed Kemal

şeklinde hâk edilmiştir. Kabri, 1289 tarihinde mutasarrıf bulunduğu Gelibolu'nun Bolayır kasabasında Gazi Süleyman paşa'nın türbesi yanındadır. Mektup ve arzalarında (memleket işlerindeki isabetli tetkiki, vatanperverliği, açık görüşü ve samimi mütaleası

¹ Resen Bab-ı âliye yazılan tezkireler defteri numara 4 «Midilli mutasarrıfı Kemal bey efendi hazretlerinin haiz olduğu rütbenin bir derece terfii muktezây-ı emr-ü-ferman-ı pâdişâhiden bulunmuş olmağla olbabta. Fi 4 şevval sene 98 ve fi 12 eylül sene 97. Namık Kemal Abdülhamid'e takdim ettiği bir arızasında «... defaten ulâevveli ile taltif olunduğumu mübeşşir bir ferman aldım; mertebe-i ubudiyette derecat olduğumu o zaman anlamağa başladım; şimdi ise takdime cesaret ettiğim bir eser-i nâçiz için o rütbenin bir derece daha terfii hakkında irade-i keramet ifade-i hazreti cihandarilerinin sâdir olduğu haber veriliyor...» demektedir.

itibariyle) kendisinin nüfuz-ı nazarı görülmektedir. Sultan Abdülhamid, ateşli olan bu vatanperveri sık sık taltif ile elinde tutmasını bilmiş ve o da pâdişâhın bu teveccühünden istifade ile memleket idaresinde açık ve serbest mütalealarıyla kendi sahasında hükûmeti tenvir etmek istemiştir. Midilli mutasarrıfı iken kendisinden istifade etmek üzere adaya giden bazı Balıkesirli gençlere ders vermiş ve son zamanlara kadar oralarda Namık Kemal'in tesiri görülmüştür.

I.

Namık Kemal'in Midilli'de ikamete memur iken mahkemece beraat etmesinden dolayı tevkifinden evvelki memuriyetlerine ait müterakim maaşlarının verilmesine dair mabeyn başkâtipliğine gönderilen arıza:

Mâbeyn-i hümayun-ı pâdişâhî Serkitâbet-i celilesi
cânib-i 'âlisine

Atüfetlü efendim hazretleri,

Cenâb-ı hak eyyâm-ı ömr ve şevket-i cenâb-ı cihandârîlerini ebedpeyvend ve her azm ve irâde-i merhamet ifâde-i şehriyârîlerini tevfiyat-ı celîle-i ilâhiyyesinden hissemend eylesin. Mücerred ikdâmât-ı füyûzât âyât-ı teb'aperverî ve ilhâmât-ı âsmânî sünühât-ı mekârimküsterî-i hazret-i hilâfetpenâhî âsâr-ı kerametdisarından olmak üzere kaimenin ilgası hakkında şerefsûdur iden fermân-ı merâhimnişân-ı hazret-i velînîmet kâffe-i bendegân ve zîrdestân-ı cenâb-ı zıl-ul-lahtıyı bir hayat-ı tazeye nail eylediği gibi perverde-i envâ-ı inayet ve çerâğ-ı hass-ı şâkir-ün-nimet-i cenâb-ı cihanbânî olan çâker-i ahkarlarını böyle bir muvaffakiyet-i âlîye tekrar daavât-ı müstelzim-ül-füyûzât-ı pâdişâhîye bir kat daha hasr-ı enfasa mecbur itmekle beraber eyyâm-ı meserret daima bendegâna göre istizâde-i avârif veistirhâm-ı avâtif-ı hazret-i velînimet vesâilinden olmasına göre kulları dahtı afv ve safh-i âlî ve rahm ve eşfâk-i bâhir-ül-maalf-i şehinşâhîye istinaden vesâtet-i aliyye-i rahîmâneleriyle ref'-i arz-ı hâl-i darâatmeâle berveçh-i zir cesaret eyledim. Had ve istihkak-ı kemterânemin bin kat fevkinde olarak hazîne-i ihсан-ı bî imtinan-ı cenâb-ı mülûkâneden nail olduğum maîşet, idare-i hakîrâneme bâliğen mâ belâğ kâffise de hasb-el-kader İstanbul'da mevkuf bulunduğum müddetce terâküm iden maâş-ı kemterânemin hakk-ı kemterânemde ma'sumiyetten başka bir şey tebeyyün itmediği cihetle it'âsı nizâmât-ı 'âdile-i ce-

nâb-ı hilâfetpenâhî muktezasından bulunduktan başka eltâf ve inâyâtına had ve pâyân olmayan pâdişâh-ı azîm-üş-şan ve velînimet-i âle-miyân efendimiz taraflarından ihsan alelihsan olarak bir irade-i mahsus-a-i çâkerperverâneye dahî mazhar olduğu o zaman Zabtiye nezâreti hizmetinde bulunan devletlû Ahmed Hamdi Paşa hazretlerinin ifadelerinden müstefâd olmuş ise de o zamandanberu yine talî-i siyah-ı kemterânem iktizasınca istihsâline muvaffak olunamadığına ve mevku-fiyet müddetinin tehî destliğıyle kâimenin sonraları uğradığı halin ilcââtından dolayı bizzarure bir takım düyuna giriftar olunmağla takazây-ı ashab-ı matlûb hadd-i nihâyete vasıl olmuş olduğuna binâen ve maâş ve menâl hep ihsan ve âtîfet-i hazret-i pâdişâhîden ibaret ve kâffe-i kâr ve halde merci^c-i her hâcât ve mültecây-ı kâinât âtiyye-i felekmertebe-i hazret-i velînimet bulunmasına nazaran bu hususca dahi merhamet-i şamile ve ma^cdelet-i kâmile-i hazret-i zıllullahiye dehâlet âdâb-ı ubudiyete daha muvafık gibi görünmüş ise de irâde-i maâlf ifâde-i cenâb-ı cihanbânî ne merkezde şerefsünuh ve sudur buyurulur ise ayn-ı isabet anda olacağı derkâr bulunmağla olbabda ve herhalde emr-ü-ferman hazret-i veliyy-ül-emrindir. Fî 2 rebiulâhir sene 96 ve ff 13 mart sene 95 (25 mart 1879).

Bende

Namık

Mehmed Kemal

II.

Namık Kemal Beyin Midilli mutasarrıflığına tâyininden dolayı bilvasıta teşekkürü havi arzısı :

Saâdetlû efendim hazretleri,

Avâtîf-ı şamile-i cenâb-ı şehriyârî ve inâyât-i celîle-i hazret-i cihandârîden bu kerre min gayr-i istihâl nâil olduğum memuriyet-i cedîdenin tebriki vesile-i lutfiyyesiyle şerefesân-ı dest-i ihtiram olan iltifatnâme-i nâmî-i kerimânelerine teşkkür iderim. Cenâb-ı hak ilelebed taht ve tâc-ı saltanat ve şevkete ziyet ve revnak buyursun. Pâdişâh-ı çâkerperver ve şehinşâh-ı merâhim küster velînimet-i bîminnetimiz velînimet-i âle-miyân efendimiz hazretlerinin her türlü vesfle ve bahaneye ihtiyaç şâibesinden âlî bulunan ihsân ve inâyet ve rahm ve âtîfet-i mülûkâneleri kâffe-i bendegân-ı âsitâne-i meâ-lnişân-ı hilâfetpenâhî ile beraber ve belki cümleden ezyed ve evfer olarak bu abd-i ahkari müstağrak-i enva-i nimet ve mefharet

eylemiş ve bendelerinin zaten hiç bir şeye istihkakım ve sadakatten başka elde bir sermayem olmadıktan maada tali-i nâsâz-ı çakerânem uğur-ı humâyun-ı şehinşâhîlerinde bir hizmet-i mûrâne ibrâzına olsun müsaade itmediği halde hakk-ı çakerânemde müteakib-üz-zuhûr ve daimiyy-üt-terâkki olan eltâf-ı celfle-i esdikaperverâne ve atâf-ı seniyye-i pâdişâhâne hak bu ki adîm-ül-emsâl ve secâyây-ı cihanârây-ı hazret-i hilâfetpenâhîlerine mahsus bir kemâl-i maâliştîmâl olmağla takdir-i ulviyyet ve mezâyâysında fikr-ü-hîred ve âfây-ı vecibe-i şükrân ve mahmedetinde kal ve kalem acz-i hakîkî ile âciz olduğundan katıbe-i ahvâlde olduğu gibi ferâz-i arz-ı ubûdiyyette dahî merhamet ve ihsan-ı bî imtinân-ı hazret-i velînimete ilticâdan başka çare olmadığı ve her hizmet ve merâtib-i hazreti zıllullahî had ve istihkak-ı ahkârânemden bin kat bâlâter olduktan başka kulunuz için dünyada en büyük mertebe ve mesned kemal-i tevazu ve merhamet-i hilâfetpenahî sayesinde iktisabiyle mübâhî ve müftehir bulunduğum ubûdiyet-i mahsusadan ve bu şeref-i âlembahaya zerrenin âfitab-ı cihanârâyâ intisabı kadar olsun arz-ı istihkak ve münasebete medar-ı münferit ise kullarınca taviyyet ve sadakât-ı hâliseden ibaret olmağla o merkezde sebat en büyük vesile-i şeref ve necât bilindiği hususlarının arz ve beyanı ile bekây-ı teveccühat-ı sâmiyeleri temennîsine cür'et kılındı; her halde emr-ü-irâde efendim hazretlerindir. Fî 13 muharrem sene 97 ve fî 15 kânun-ı evvel sene 95.

(27 aralık 1879).

Bende-i Kadim-i Pâdişâhî

Namık

Mehmed Kemal

III.

Saâdetlû efendim hazretleri,

Ecdâd-ı izam-ı vâcib-ül-ihiram-ı cenâb-ı hilâfetpenâhîden Kanunî Sultan Süleyman aleyh-ir-rahmeti-vel-gufran hazretlerinin zamanlarında bulunan bendeniz gibi bîvâyegân-ı şuarâdan birine nazar-ı iltifat-ı mülûkâneleri taalluk eyler; şair bir kerre mazhar-ı ihsân olur, arz-ı şükrân ider; şükrânı müteakib inayet-i pâdişâhî tezayüd eyler, tezayüd-i ihsân cihetiyle bittabi^c bir vazife-i şükrân daha tevârüd eyler. Şair tahmîdde devam itdikce avâtîf-ı şehriyârî de terakkisinde dâim olur. Bu zuhûrât-ı ihsân ve şükrân arasında şair birden bire inzivâyâ çekilir.

Meşâgil-i saltanat arasında oldukça hâlf kalan bir zaman-ı neşatta hatır-ı humâyuna çaker-i âtifet perverdesi hutûr eyler; bu kadar inâyât üzerine şâirin makam-ı ubûdiyyet ve mahmedette bulunmaması mizac-ı pâdişâhîye giran gelür. Şâiri huzur-ı hümâyuna da'vetle bu tavr-ı bî edebânenin sebebini suale tenezzül buyururlar; şâir de "Vallahi pâdişâhım şâirler için iki sermâye-i lâyefnâ kıyas olunan hayal ve makal ma'raz-ı şükrânda hitam buldu, zât-ı hümâyunlarının hazîne-i gaybı andırmakta olan iltifât ve ihsanları ise hâlâ feyezân edip duruyor; hazur-ı hümâyunda dil-sizler gibi durmaktan utandım, hicâbımdan inzivâ eyledim,, cevabını verir. Hâl-i bendegânem de bir dereceye kadar o şâire mümasil oluyor. Çünkü yine geçenlerde nâm-ı hakîrânem hayr-ül-halef-i Süleyman-ı vaz-ı kânun-ı cihanbânî velînimet-i bî minnet şehinşâh-ı melek haslet efendimizin mübarek lisan-ı hümâyunlarına vârid olmuş ve bazı ma'ruzât-ı kemterâneme tenezzülen ve merhameten imâle-i nigâh-ı âtifet buyurulmuş olduğunu bir mefharet-i cihanbaha ile istibşar eylediğimden mübâhatımdan evc-i semaya çıkacak ve fakat hicâbımdan da zîr-i zemîne geçecek bir hâle geldim. Cenâb-ı hak ömr ve ikbâl ve şevket ve iclâl-i cihandârîlerini merâhim-i şehriyârî ve avâtıf-ı hüdâvendigârîleri gibi bîhad ve bî pâyân eylesin. Velînimet-i bîminnet efendimizin yalnızca şeref-i intisab-ı cihanpenâhîlerini ihraz itmek devletinin vecibe-i şükrân ve ubûdiyyetini ömrüm oldukça iyfâdan âciz olduğumu müterif bulunduğum halde füyûzat-ı âsmânî gibi küllî yevm bir lutf-ı diğer ibrazımdan hâlî olmıyan merhamet-i zerre perverâne-i âlempenâhîlerine mukabil mazhar olduğum teveccühât-ı cihanderecat-ı âltye talattufat-ı kudstî berekât-ı mütevâlîye abd-i ahkarları gibi bir âcizin değil dünyada ne kadar hizmetkâr-ı muktedir ve kârgüzâr-ı müftehir var ise cümlesinin haddinden bin kat bâlâter bulunduğunu arz etmekten başka bir söz bulamadığımdan ve o da bir pâdişâh-ı azîm-üş-şân ve bir şehinşâh-ı amîm-ül-ihsânın atebe-i felekmertebe-i mülûkânelerine müstağrak-ı 'âtifet ve şermende-i inâyet bir çaker-i şakir-ün-nimet tarafından arzolanabilecek itizarlardan olmadığından Sultan Süleyman-ı Kanunî'nin şair-i bîvâyesini inzivâya icbar eden mecburiyet Süleyman-ı sâni ve belki vazî-ı evvel-i kanun-ı Süleymanî ve cihansitanî şehinşâh-ı hakayik iktinah-ı bimedânî efendimizin çaker-i ibtihâl sermayelerini dahî bugüne kadar *keff-i lisan-ı* ictirâya icbar eylemişti.

Fakat aczde kemal ve kemalde acz ile muttasıf olduğuma ötedenberi mu'terif olduğum cihetle haddin haricine çıkmak nakhsesinden dahî berî olduğumu i'tirafa mecbur olduğumdan bir taraftan taltfât-ı hümâyun-ı mülûkânenin bâr-ı minnetdârî ve mahcûbiyetine takat getiremediğim halde bir taraftan dahî lezzet-i ruhperverine istiğraktan kendimi alamıyorum. Binâenaleyh rûy-i siyah-i şermsârî-i kemterânemin bir misali olan şu arızacığımın meali de ednâ nazar-ı kimyâeser-i cihanbânîye mazhar olması hakkında mürüvvet-i kerîmânelerini istidaya cür'et eyledim, yine her halde emr-ü-irâde efendim hazretlerindedir. Fı 9 mayıs sene 96 (21 mayıs 1880).

Bende

Namık

Mehmed Kemal

Mâbeyn başkitâbetinden 1297 hicrî senesi sonlarında (1880 kasım) Cezâir-i Bahr-i sefid valiliğine 15 ağustos 96 tarihiyle gönderilen şifreli bir telgrafta 93 senesi şabanından itibaren (Abdülhamid'in cülûs tarihi) vilâyet dahilinde vuku bulmuş olan tevellüdat, vefiyat ve müslim ve gayr-i müslim tebaanın mikdar-ı sahtî, katl-i nüfus vesair cinâyât cedvelleri ile memleket ve ahalinin ihtiyaçlarına ve erbab-ı servete dair malûmat istenmiş ve halkın konsoloshânelerle ve konsolosların halkla münasebetleri sorulmuş idi. Bu sırada Cezâir-i Bahr-i sefid valisi esbak Başvekil Sadık Paşa olup ¹ Midilli mutasarrıflığında da Namık Kemal Bey bulunuyordu. Vali tabii mâbeynden aldığı telgrafı mutasarrıflara bildirerek malûmat istemiştir. Bu sırada Cezâir-i Bahr-i sefid valiliği Rodos, Sakız, Midilli, Limni sancaklarına ayrılmıştır.

Her sancak mutasarrıfı icabeden malûmatı sathî olarak verdiği halde Namık Kemal Bey merhum bunu mufassal ve şumullü olarak vâkıfane yazmış ve takdim etmiştir. İşte aşağıdaki malûmat ve rapor suretleri bunu aynen göstermektedir. Bu vesikalardan biri mâbeynce istenilen malûmattan bahs ile 27 şevval 97 ve 19 eylül 96 tarihli Namık Kemal Beyin vilâyet makamına gönderdiği tahrirat ile melfuflarıdır. Ehemmiyeti haiz olan lâyihası Midilli'ce ihtiyaç olan ıslahat hakkında olup altı bend ile bir hülâsadan ibaret olup vâkıfane kaleme alınmıştır. 1. bend maarif, 2. ziraat

¹ Sadık Paşa, Başvekâletten azlinden sonra 31 mayıs 1294 de Cezâir-i Bahr-i sefid valisi olmuş ve 23 mayıs 1297 de infisal eylemiştir.

ve zeytincilik, 3. san'at, 4. ticaret, 5. adliye, 6. idare-i dahiliyye kısımlarını ihtiva etmektedir.

Mâbeynden istenilen malûmat hakkında Midilli mutasarrıfı Mehmed Namık Kemal Beyin Cezâir-i Bahr-i seftd valiliğine takdîm etmiş olduğu 27 şevval 1297 ve 19 eylül 1296 (1 ekim 1880) tarihli tahrirat ile meflurları:

IV.

Huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı vilâyetpenâhiye

Ma'rûz-ı çâkerleridir ki,

Şerefsünûh iden irâde-i isabet ifâde-i hazret-i şehinşâhî muktezây-ı münifi üzre mâbeyin-i hümâyun serkitâbet-i aliyyesinden keşide buyurularak 18 ağustos 96 tarihli mücibnâme-i sâmi-i vilâyetpenâhleriyle tebliğ olunan telgrafnâmede doksan üç sene-i hicriyesi şabanından telgrafnâmenin vusulüne kadar zuhura gelen katl-i nüfus vesair cinâyâtın envâ³ ve ecnâsını hâvî bir cedvel ve sancak devredilerek ahalinin ihtiyâcât-ı umumiyyesine dair bir lâyiha ve tebaa-i şâhânenin mikdar-ı nüfusunu mübeyyin ve müddet-i mezkûreye mahsus olarak her sene içinde vukubulan vilâdât ve vefiyyâtı mutazammın olmak ve asker vermeyen tebaa-i şâhâne dahî ayrıca gösterilmek ve vefiyyâtın yine türlü illetlerden zuhur eylediği tahkik ve izzah olunmak üzre bir defter tanzîm ve takdîm olunması ve müslim ve gayr-i müslim her sınıf ahali-den en ziyade kıdem ve haysiyyeti haiz olanlarla servetçe sairlerinden mümtaz bulunanların dahî ayrıca bildirilmesi ve İngiltere ve düvel-i sâire konsolosları tarafından ahali haklarında bir gûna sahabet ve tahrikât vuku bulup bulmadığının dahî suret-i mahsûsa ve hafiyyede tahkik ve iş'âr idilmesi fermân buyuruluyor.

Cinâyât için mahkemeden alınan cedvel tetkik ve hükümetce ötedenberi olunagelen ve bu defa bili'tinâ ikmal olunan malûmata tatbik edilerek sahih olduğu tebeyyün itmekle takdim olundu. Mütalâasından istifade buyurulacağı veçhile dört sene zarfında yirmi yedi cinayet vukubulmuş ve cinayetler içinde ise yalnızca on üç neferi yerli ve kusuru ecnebi bulunmuştur. Cezire'nin mikdar-ı nüfusuna ve memalik-i mahrûsa ve ecnebiyyeden birçok mühim yerlerin müvaredat-ı bahriyyesine güzergâh olmasına nazaran içinde zuhur iden cinâyâtın killeli hakîkaten şayeste-i şükrân olduğu

gibi asıl Cezfre halkından olan cinâyetlerin adedi Midilli halkının sakavetten teberri hususunca rüchan-ı meziyyetini isbat ider.

Nezd-i sâmi-i dâver-i efhamtlerinde ma'lûm olduğu üzere zikrolunan emr-i telgraffın buraya tebliği sırasında sancağı devirden henüz avdet eylediğime ve irade buyurulan ihtiyâcât-ı mahallte ötedenberi vezâif-i memuriyyetin ehemmi 'ad olunarak tahkikiyle uğraşılın şeylerden olduğuna binaen akıl erdirilebildiği kadar bir lâyihanın tanzim ve ayrıca takdîmine ictisar olunmuştur. Münderecatında mevcûd olması tabii bulunan hutey'anın temyiz ve ıslâhı ise inâyet-i aliyye-i asafânelerine tevakkuf ider. Buranın askeri yine burada kalmak ve bedel-i askeriden kurtulmağa ise tâbiyyet-i yunaniyye iddiası kâfi bulunmak cihetiyle gerek islâm ve gerek hristiyanın nüfusunca mektumat olmadığı hükümet nazarında müsbet bulunduğundan her senenin vilâdat ve vefiyyatını dahi mübeyyin olmak üzere yaptırılan nüfus hülâsa puslası dahî leffolundu. Cezîre'de ise bihamdihi taalâ bir çok senelerdenberi salgın veya sari hiç bir illet zuhur etmediği ve binâenaleyh vefiyyatın ileli adiyeden vukua geldiği nezd-ı sâmi-i dâverânelerinde izzah ihtiyacından varestedir. Tebaa-i müslime ve gayr-i müslimedden en ziyade kıdem ve haysiyeti haiz olanlarla servetce sairlerden mümtaz bulunanlar dahi ayrı bir puslaya derc olundu; bu puslada esamisi muharrar olan zevat pek kilette görünür ise de Midilli'ce sahihen haysiyet ve servet eshabı da bunlardan ibaret olduğu malûm-ı sâmi-i cenâb-ı vilâyetpenâhtleridir. İngiltere ve düvel-i saire konsoloslarının ahali hakkında sahabet ve tahrikâtına gelince İngiltere nazarında her neden ise Midilli'ye gerek politika ve gerek ticaretce pek de ehemmiyet virilmediğinden İngiltere konsolosu vekâleti Fransa konsolosu vekili mösyö Ruboli'ye muhavvel olarak Ruboli ise hadd-i zatında öyle tahrikât-ı siyasiyye temayülinden bütün bütün beri ve devlet-i aliyyeye hayrihâhlıkla muttasıf bir halûk ve halim zat olarak şimdiye kadar adam himaye etmek ve halk tahrik eylemek gibi kat'â bir halde bulunmamıştır. Zann-ı çakerâneme göre İngiltere'nin buraca siyasi bir maksadı olsa icrasına o mizac ve mişvarda bir adamı vasıta itmez. Düvel-i saire konsoloslarının buraca işi bir unvan ile rüsumat muafiyetinden istifadeye münhasır olarak içlerinden hiç birinin öyle tahrikât ile uğraştığı olmadığı gibi uğraşmak istiyen olsa bile maksadını idareye kâfi kudret ve haysiyeti yoktur. Yalnız içlerinden Yunan konsolosu ara sıra hükümeti işgal ider ;

ana sebep de icraat-ı hükümet ve bâhusus tekâlif-i devletten kurtulmak için bir bahane ile tâbiyyet-i Yunaniyye iddiasına kıyam edenlere müteallik dâvalarla uğraşmaktan konsoloshânelere aid olan menafii nakdiyedir. Şimdiye kadar arada Midilli'ye mahsus bir garez-i siyasi'ye isnad olunabilecek hiçbir mes'ele zuhur itmediği gibi Yunan konsolos vekili de ahlâken ve dirayeten öyle makasid-ı hafiyye idaresine muktedir takımdan görünmez. Maa-mafih memalik-i hazret-i pâdişâhînin sekenesinde rum bulunan her cihetinde olduğu gibi burada dahî birçok adamlarca Yunana temayül ve Yunan konsoloshânesince o fikri beslemeğe tabî bir inhimâk mevcuddur. Olbabda emr-ü-ferman hazret-i menleh-ül-emrindir. Fı 27 şevval sene 97 ve fı 19 eylül sene 96 (1 ekim 1880).

Bende

Namık

Mehmed Kemal

V.

Şerefsünûh iden irade-i isabet ifade-i cenâb-ı pâdişâhî hükm-i celliline ittibâen Midilli'ye tasavvur ve tahkik idilen ihtiyacat-ı islâhiyyenin zirde arz ve ta'dadına ictisar olunur.

1

Nezd-i âlide vareste-i iyzahtır ki bu zaman-ı feyz ve terakkîde her yer halkının âzam-ı ihtiyacatı istikmâlât-ı insaniyye ve saâdet-i medeniyyenin ruhu olan maârifdir. Midillü ahali ise memalik-i pâdişâhî sekenesinin en müstaidlerinden ma'âdud olduğu halde maârifce olan iftikarı ekser yerlerden ziyâde görünür. Çünkü ahali-i islâmiyyenin tesisat-ı diniyye ve ilmiyyesine dair ne kadar nukud ve emlâk-i mevkufe var ise yalnızca emval-i vakfiyyenin mütevelliler yedinde itlâf edilmemesine dair olan bir ferman-ı âlî hükmünün su-i tefsiriyle kâffesi zapt olunmağla mektepleri hemen alelumûm harap olduğundan ve ötede berüde kalarak içinde ders okunabilen birkaç sıbyan mektebinin haftalıkla işe ettiği hocalar çocuklara bittabi' hareketli yazı okutabilmekten mâ'da bir şey öğretmeğe muktedir olmadıkları çihetle rüşdiye dersi görmeğe lâzım olan kabiliyyet hasıl olamadığı gibi bir az zamandanberû rüşdiye mektebi de sıbyan mekteplerinden ziyade şayan-ı teessüf bir hale geldiğinden islâm içinde her nerede olsa ve ne kadar

noksan esbab içinde bulunsa yine yetişip çıkmak şanından olan gayret-i musırrâne eshabından bir kaç kişi istisna olunursa Cezire'de hattâ imlâ ve manâsiyle yazı yazabilecek adam zuhur itmeğe başlamıştır.

Hıristiyanlar ise bir iki muntazamca mektep yapmağa beraber meselâ Sakız veya Kaşot halkı gibi ilmin her halde feyz ve galebesini idrâk ile muamelelerine maârifi esas tutarak mekteplerini ilerletmek veyahut münteha dersler için halen ve serveten iktidarı olanları hemen umumiyet üzere memalik-i garbîye'ye göndermek tarîk-ı terakkîsine girmiş takımdan değildir. Bilâkis buldukları hali kendilerince müntehây-ı matlab biliyorlar ve bu hale terettüp edecek her tegâyâyürden ne kadar fâide hasıl olsa yine anda bir mazarrat tevehhüm iderler. Vakıta içlerinde pek ziyade servete malik olanlar çocuklarını tahsil için öteye beruya göndermektedirler; fakat o suretle giden talebe de bir kaç kişinin hasıl itdikleri servet ve şöhretle beraber fikr-i zamaneye karşı ma'yp olmamak veya evlâdını mahcub itmemek üzere sevkettiği bir kaç çocuktan ibarettir. Binaenaleyh Cezair-i Bahr-i sefid vilâyeti içinde Midillü hıristiyanlarının buldukları mertebe-i maârif en aşağı değilse de pek aşağılardan sayılır.

Terakki-i maârif emrinde idilen teşebbüsâta gelince hıristiyanlar ötedenberu mekteplerini kendileri idare edeceklerinden hükûmetçe Midillü'da bulunan türkçe mekteplerinin muallimlerine üç yüz altmış dört kuruş maaş itasından başka bir şey yapılamayıp islâm için görülen himmet dahî ekser sancaklarda olduğu gibi Midillü ve Molova kasabalarında birer rüşdiye te'sisinden ve bunların onsekiz sene zarfındaki mahsul-i terbiyesi ise Dersaadetteki mekâtib-i askeriyeye veyahut aklâm-ı mahalliyeye gönderdikleri yirmi otuz çocuktan ibaret kalmıştı. Muahharen vilâyet-i celilenin emr-ü-teşvikiyle islâmın eshab-ı himmet ve haysiyyetinden mürekkeb bir cemiyet-i ilmiye teşekkül eyledi. Bu cemiyet tahsilden mahrumiyetle beraber sahîhen mâil-i terakkî olan ahali-i islâmiyyenin emval-i menkule ve gayr-i menkulesinden ihtiyar ittiği fedakârlıklar sâyesinde Midillü kasabasında bir sıbyan merkez mektebi tesis etmiş ve Molova kasabasında Vire nahiyesinde ve Sarlıca karyesinde mektepler yaptırmış ve yaptırmakta bulunmuş olduğu gibi bir çocuğu altı ay içinde okuduğunu yazmağa ve yazdığını

okumağa muktedir ideceği bittecrübe sabit olan tarz-ı cedîd tahsili şimdilik buralara ta'mim eylemiştir. Bundan başka Midillu'da bir de kız çocuklar için merkez mekteb-i ibtidaiyesi vücuda getirmeğe çalışmaktadır.

5 kânun-ı evvel 95 tarihi ile makam-ı sami-i vekâlet-i kübrâdan varid olan emirnâme hükümetçe meşrutun lehleri münkarız olan evkaf-ı islâmiyye, maârife terk olunduğundan ve 1 temmuz 96 tarihiyle alınan emirnâme hükmüne göre ise evkaf-ı islâmiyyenin cemâat meclisleri marifetiyle idare olunacağı gibi evkafı ile rûsumattan maada varidat-ı safiye-i devletin öşrü dahi umur-ı nafia ve maârife hasrolunmak üzere sene-i âtiyeden itibaren ahaliye terk ve ihsân buyurulduğundan meşrutun lehleri münderis olan vakıflar şimdiden cemiyet-i ilmiye tarafından tasarrufa alınmak ve cemâat meclisleri tarafından idare olunacak evkaf-ı sairenin *vücuh-ı birre* aid olan fazlasından maârife bir hayli şey kalmak ve Ceztrece ind-et-tahmîn altı bin liraya baliğ olan varidat-ı safiye öşrünün lâakal bir sülüsü yine maârife tahsis olunmak mukarrer olmağla ihyay-ı mülk ve millet maksad-ı celilinin en büyük esaslarından addolunmağa şayan olan bu irâdât-ı isabet ifadât-ı hazret-i şehinşâhîden hasıl olacak sermaye ile evvelâ Cezîre'nin islâm bulunan her karyesinde etfal-i zükûr için bir ve mümkün olur ise kız çocukları için bir ibtidai mekteb bulundurularak maârif nizamnamesinin tayin eylediği tahsil-i cebri kaidesi tamamiyle fîle getirilmek ve saniyen kasabalardaki rüşdiyelerin usul-i tahsili Dersâadet askerî rüşdiyelerine tevfik olunmak ve sâlisen kur'a etfalinin eshab-ı heves ve istidadını mekâtib-i ibtidaiyye tahsiline inhisardan kurtarmak için rüşdiyelerde bir de leylî sınıf küşad eylemek ve rabian islâm ve hıristiyan fukara çocukları için bir sanayi mektebi yapmak ve hâmisen Cezire halkının her şeyden ziyade müstaid olduğu gemicilik fenninde tüccar sefinelerine kaptan yetiştirebilecek bir hususî mektep inşa eylemek mümkün olur ve cemiyet-i ilmiyenin ibraz eylediği ikdâmât-ı müessireye nazaran ve ele geçecek mebâliğin ehemmiyetiyle beraber saltanat-ı seniyyenin bu inâyât-ı müşfikane ve müşevvikânesi üzerine ahali de hallerine nisbet pek büyük fedakârlıklar ihtiyarından geri durmıyacakları daha mebâdi-i teşebbüsde elde ümidden başka bir sermaye yok iken ahali-i islâmiyye tarafından gösterilen âsâr-ı hamiyyetle müsbet bulunmasına binaen bu tesisatın ikmâline bir kaç sene içinde husul-i

muvaffakiyyet me'mul olunur. Bundan başka Midillü islâmı umum denilebilecek bir ekseriyetle rumca telâffuz itdikleri gibi hıristiyanları da türkçe öğrenmeği menâfi-i ticaretlerince lâzmeden addettiklerine ve hattâ şimdiden mekteplerine türkçe muallim aldıklarına nazaran bu sanayi ve gemicilik muhtelit mektepleri vücuda gelince iki milletin rüşdiye tahsilini bir dereceye kadar tevhid ile halk arasında zaten mevcut olan i'tilâfı bir kat daha te'yid etmek de mümkündür. Bu hallere nazaran Midillü'nün şimdilik maârifce asıl ihtiyacı bâlâda arzolunan üç nevi inâyât-ı seniyyeye vaktiyle ve tamamiyle destres olabilmekten ibaret görünür.

2

Midilluce ihtiyâcât-ı külliyyeden biri de servetin birinci menbaı olan felâhatin terakkisine ve hatta hal-i hâzırda devamına mani olan bazı esbabın izâlesidir.

Cezîre'nin mevkii her türlü mahsulât yetiştirmek istidadına malik ise de zirâate kabil olan yeri binnisbe az olduğuna ve anların da kuvve-i inbatiyyesi pek âdî bulunduğuna binaen mahsulât-ı zer'iyyesi ihtiyâcât-ı mahalliyeye dörtte bir nisbetinde tekabül idemeyeceğinden ve bu cihetle zahfre bittabi^c kıymetdâr olduğundan ahali tarafından zirâate fevkalâde ikdam olunmakta bulunmağla bu babda memlekete göre yapılabilecek şeyler yapılmıştır denilebilir. Vakıa metrûk tuzla veya bataklık gibi mevcut olan birkaç yeri kabil-i zirâat olacak bir hale getirmek ve edevât-ı zer'iyyeyi islâh etmek suretleriyle zirâate bir miktar daha vus'at virmek mümkün ise de ihtiyar olunacak fedakârlık derecesinde faide-i âcile hasıl etmek ve hususiyle bir teşebbüse girilecek sahib-i sermaye bulabilmek muhal görünür, fakat Cezîre'nin en birinci mahsulü olan zeytin felâhati bir himmet ve dikkat-i mahsusaya şâyestedir. Arz ve ta'rif ihtiyacından vârestedir ki zeytin ağacı kuvay-ı muhassıla-i servetin en geç ve en güç yetişenlerindedir. Midillü ahalisinin ise ötedenberi felâhati zeytine ve ticareti zeytin bağıcılığına münhasır olduğu halde bin iki yüz altmış dört senesinde kışın şiddeti ağaçları bütün bütün dondurmuş ve andan sonra âfetzede olan ağaçların kütüklerini mahsuldar etmek veya yeniden zeytin yetiştirmek veyahut yabanî zeytinlikler açıp aşlamak için lâzım olan sarfiyyat birçok eshab-ı felâhatin arttırabildiği akçeyi mahveyledikten başka mevcudiyile ihtiyâcât-ı felâhatini idare idemi-

yen veyahut işini bilmeyen ekser ahali için bir de murabaha belâsı peyda eylemiştir.

Zeytin felâhati ne kadar ağır tefeyyüz ider ise murabaha faizi o kadar sür'atle tezayyüd eylediğinden ve murabahaya alışanlar ona dair olan nizâmât-ı zecriyyeyi muhakemâtın her türlü tedkiy-katından kurtarabilecek desayisiyle beraber öğrendikleri cihetle istedikleri gibi senet tanzim veyahut senetlerini tebdil itdirmekte sıkıntı çekmediklerinden bugün Cezîre'nin esbab-ı emlâki üzerinde murabahadan hasıl olmuş tahmînen ikiyüz bin liralık deyn mevcûd ve eshab-ı felâhatın zeytinliklerini kabiliyyet-i tabiiyelerinin müsaade itdikleri dereceye getirmeleri ise ellerine tedric ve tedahül tarikiyle daha dört yüz bin lira geçirmelerine mutavakkıftır.

Halkı murabaha pençesinden kurtarmak için hükûmetce tasarruf ve tertip olunan ve bazı yerlerde bir dereceye kadar faydası meşhur olan menâfi-ı umumiyye sandığı vaktiyle burada dahi yapılmış ve fakat umum Cezîre halkının verdiği sermaye mâ vuzua lehinin bütün bütün hilâfına olarak yalnızca Midilli kasabasındaki rıhtımın ta'mir ve tecdüdine sarfolunmuş olduğundan Cezîre'de o tesis-i nafi' bütün bütün ma'dum olmağla şimdi tecdidine bir çare taharri olunmakta ise de tesadüf olunan müşkilât bertaraf edilip de sandığın ihdasına hemen şimdiden muvafakiyyet hasıl olsa bile bunun sermayesi usul ve emsâline nazaran ahalden alınacak oşr ile vücûd bulacağından senevî ikibin, ikibin beşyüz lira ile başlanacak böyle bir merci-i istiâne ahalice olan ihtiyâcât-ı nakdiyyenin oşrü ma'şarına ancak tekabül eder.

Bu cihetlerle Midilli'nin zeytinciliğini terakkîye sevk etmek ve belki tedenniden men'eylemek daha mühim ve müessir bir çâre tedarikine muhtaç olarak o çâre de mütalea-i çekerâneme göre buraya bir banka şubesi getirebilmektir. Felâhate muavenet yolunda tessüs iden bankaların şerâiti ve bu şeraitin halka hayırlı ve memlekete kabil-i tatbik olanları nezd-i evliyây-ı umurda malûm olmağla kavaid-i külliyyeye nakl-i makal vazifenin haricinde addolunarak murid-i sual olan ihtiyâcât-ı mahalliyye hakkında bazı mütaleat-ı kasıra beyânına ictisar olunur.

Bâlâdaki tafsilâttan istifâde ve istidlâl buyrulacağı veçhile evvelâ böyle zeytinlik gibi geç ve güç yetişir bir zıman üzerine idilecek ikrâzat uzun müddetli olmalıdır; uzun müddetli müdâyenet

için tarafeyn-i muâkıdeyni tamamiyle hoşnûd idecek tarik ise intifâ veya ta'bir-i ma'rufiyle amortisman olarak Cezîre'de bu usul üzerine muamele idecek bir banka şubesi hem ahalinin ihtiyâcını hakkiyle ffa ve hem de bittabi' mazhar olacağı rağbet cihetiyle kendi maksat ve menfaatini temin itmiş olur.

Sâniyen Midilli'de bulunacak bir banka şubesi tarafından idilecek ikrâzâtın faiz ve re's-ül-mal mahsubunun yekûnu faiz-i nizâmîden mümkün mertebe dûn bulunmalıdır.

Zann-ı çakerânemce Avrupa'dan böyle bir banka şubesi tedârik idebilmek muhal oddolunamaz.

Bir de Midilli dahilinde yalnız zeytinlikler takriben otuz yedi bin adam tasarrufunda olarak bunların bir ekseriyet-i külliyyesi de küçük küçük ve ötede beride dağılık birer parça yere mâlik olduklarından ve zeytin mahsulü eylül evâsıtında idrâk itmeğe başladığı halde ekser kurâda sonbahar hitama yaklaşmadıkça lüzumu kadar su bulunmadığı cihetle teşrin-i sâñden evvel zeytin ta'sir idecek değirmenlerin açılmadığından herkesin ceste ceste toplanılan mahsulünün hitam-ı ta'siri bereketli senelerde yedi sekiz mâha tevakkuf itmekle ahali mahsulünü çürütmek için tuzlamağa mecburdur. Bir mud zeytin ise lâyikiyle muhafaza olunmak için elli okka tuza muhtaç olarak bir mud zeytinden birbiri üzerine nihâyet ondokuz testi yağ hasil olmasına nazaran o kadar mahsulün tuzu için dahî nakliyyesi ve tacirinin temettüyle beraber otuz yedi buçuk kuruş kadar tuz masrafı gitmektedir ki bu suretle şimdiki halde birbiri üzerine yirmi beş kuruşa satılmakta olan bir testi zeytin yağı virdiği öşrün sülûsanından ziyâde bir de tuz vergisi ita eylemektedir.

Binâenaleyh buranın birinci vâsita-i serveti olan zeytinin uğradığı bu teklif ahaliye zuhurundan beri pek ağır gelmiş, bu babda bir kaç defa ve bir kaç tarzda istida ve müracaat vukuhulmuş ise de her neden ise hiç biri te'sir itmemiş olmağla eshab-ı mahsul tehvin-i masarîf için kaçırma tuz isti'mâline bir suretle itiyad itmişdir ki buralarca tuz kaçakçılığı mahkeme âzasına sirayet idecek kadar mübah addolunmuştur. Mahsulât-ı öşriyye tamamen alınabilmek itibariyle hesap olunduğu halde Midilli'de birbiri üzerine senevi sekiz yüz bin kantar veya memleketin mikyas-ı ma'rufunca beş milyon altı yüz bin testi kadar yağ ve bu hesap ile takriben üçyüz bin mud zeytin hasil olduğu anlaşılıyor.

Bâlâdaki tafsilâtta anlaşılacağı üzere bu zeytinin kâffesi tuzlatılmak lâzım gelse Cezfre'de yalnız zeytin için sarf olunacak tuzun miktarı senede onbeş milyon ve hattâ zeytinin nısfı tuzlatılmak ve bir mud için elli kıyye yerine yirmi kıyye konulmak i'tibariyle yine yekûn-ı sarfiyyat üç milyona baliğ olmak lâzımgelir iken Midilli'nin me'külâtı dahî dahil olduğu halde tuzca sarfiyyatı birbiri üzerine nihâyet-ün-nihâye beş yüz otuz bin kıyyeyi tecavüz itmediği rüsumat idaresinin muhasebâtiyle sâbittir. Tuz inhisarının buralarca faydası onda altı i'tibariyle tuz kaçakçılarına ait olduğu bu mukayese ile bedâhet derecesine vasıl olur.

Midilli ahalisinin zeytinleri için ötedenberi arzidegeldikleri temenni ise tuzlalarda toprakla karışık olarak zuhur iden ve zeytin tuzlamaktan başka hiçbir şeye yaramıyan siyah tuzun ucuz bir fiat ile kendilerine virilmesi hususundan ibarettir. Bu tuza meselâ devletce beş para fiat vaz olursa Cezîre'de me'külâta vesair sarfiyyata giden tuzlar yine âdi tuz olacağından hazînenin o cihetle olan istifadesine tabîi bir halel terettüp itmiyeceği gibi zeytine sarf olunacak tuzun tenezzül-i kıymetinden zuhur itmesi hatıra gelen zarara bu nevi tuzun sarfiyyatınca hasıl olacak tezâyüdün faydası maa ziyâdetin tekabül ider; çünkü evvelâ şimdi zeytinin nısfını tuzlamağa ve ana da lâzım olan tuzun nısfını sarf itmeğe ancak cesaret idebilen eshab-ı emlâk mahsullerini muhafaza için muhtaç oldukları tuzu kaçakçılardan tuz almaklığın tevliid idebileceği her türlü müşkilât ve mahzûrattan berî olmağa berâber mu'tedil bir fiyatla tedârik idebileceklerini görünce bittabi' mahsullerini tamamıyla ve kaidesi üzere tuzlamağa kıyam iderler ki bu suretle tuz sarfiyyatı tabîi şimdikininki birkaç misline baliğ olur.

İbka-i alâ mâkân yoluna gidildiği suretde ise rüsûm-ı sitte ne kadar ikdam itse ve hattâ bizim memlehalardan tuz kaçırılmasını bütün bütün men' eylese buralara ecnebî tuzu idhalinin önünü almağa kolaylıkla muvaffak olamaz. Çünkü Midilli'ye kayık yaklaşabilecek iskelelerin kâffesini hakkiyle muhafaza itmek hemen tuz vâridatı kadar masraf ihtiyâriyle bölüklerle kolcular istihdâmına mutavakkıftır; velev ki rüsûm-ı sitte tarafından tuz kaçakçılığının suhûletle del'ine bir çâre bulunsun. Bu halde daht menfaatini lâyikiyle bilmediği ve bilse dahi ihtiyâcât-ı hazırasını iyfâyâ kâfi olacak kadar sermayeye malik olmadığı bâlâdaki tafsilâtta müsteban olan eshab-ı emlâk ekseriyyet üzere ucuz tuz bulamayınca anbar-

larda kalan zeytinlerini tuzlamak istemeyecekleri ve isteseler bile muktedir olamayacakları tecârib-i müteaddide ile müsbet olduğu gibi zeytin, tuzlanmadığı surette hasıl olan yağın kıymeti yarı yarıya tedennî ideceğinden ve halbuki ihrac olunan zeytin yağının gümrüğü rayic üzerine alındığından ahalinin siyah tuz hakkında olan istidası red olunduğu halde bir taraftan rüsüm-ı sitte bir şey kazanamamağla beraber bir taraftan da devletin gümrük vâridatına bir çok zarar terettüp ideceğinde şüphe yoktur. Hükümet-i seniyyenin menâfi-i عاجله âcile ve آجله âcilesine muvafık olmağla beraber memleketin terakki-i servetine hizmet idecek ve hoşnûdîleri zaten ve zamanen nezd-i âlîde fevkalâde mültezem olan halkın en ehemmiyetli bir madde-i güftgûsı aradan kaldırılmış olacağından bu mesele evliyây-ı umur hazerâtının suret-i mahsusada dikkat ve inâyetlerine şâyeste görünür.

3

Servetin en başlı menbalarından olan san'at Midilli'ce yok hükmündedir. Cezîre'nin külliyetli i'falâtı sabun ile eşyây-ı debbagiyyeden ibaret olarak ahalinin ekseri ise zaten ziraatle geçinmekte olduklarından buraca sanayii teşvik ve terviç yolunda hükümetce bâlâda arzolunan sanayi² mekteb-i muhtelitinin kûşadiyle ihtiyâcât-ı mahalliyenin bir cüz'ini ifâ ve kasabalar ahalisinden bir ekalliyet-i cüz'iyeyi iâşe itmekte olan hıref-i âdiyeyi mümkün mertebe ilerletmekten başka yapılacak bir şey görülmüyor.

4

Buraca en ziyade şâyân-ı teessüf olan maddelerden biri de vesâit-i servetin en mühimmi olan ticaretin halidir.

Midilli Cezîresi Bahr-i seffd'de İstanbul'un cenubı ile ve Avrupa'nın şark-ı cenubı ile ne kadar müvaridatı var ise hemen cümlesine bir merkez-i ittisal olduğu halde ahalisinin itdiği ticaret zeytin yağı ve sabun ve bazı eşyây-ı debbagiyye ihraciyle Cezîre'nin sarfiyat-ı mahalliyece muhtaç olduğu mamulât ve mahsulât-ı hariciyyenin idhaline hizmetten ibarettir.

Ticaret-i mahalliye'nin böyle Cezîre'nin kabiliyyât-ı tabiiyesiyle nisbet kabul itmiyecek bir halde kalmasına başlıca sebep terakiyyât-ı ticaretin esası olan maârif ve sermaye noksanı

olduğunda şüphe olmayıp bu sebab-i aslînin izalesi ise terakki-i maârif ve tedârik-i sermaye hakkında bâlâda arzolunan tedâbirin ittihazıyla refte refte ikmaline ve tesiratının tamamıyla husulüne mütavakkıf ve bu da bir hayli zamana muhtaç görünür; maamafih Midillice ticârete müteallik lâzım-ül-icra birtakım tedâbir-i âcile vardır ki bunların biri ve belki birincisi tesviye-i turuk maddesidir.

Filhakika Cezîre'de bundan takriben onsekiz sene mukaddem *Düstur*'da mûnderic olan yol nizamnâmesinin icrây-ı ahkâmına teşebbüs olunmuş ve ahaliden bu maksad için tahmînen iki milyon kuruşluk akçe toplanmış ise de araya karışan su-i istimâlât cihetiyle bırakılan eserler idilen fedakârlıklara nisbet irâesinden teeddüb olunacak bir derecede kalmış ve iki üç sene evvel yolların hiç olmazsa mevcudunu ta'mire medâr olmak ümidiyle yine zikrolunan nizâmın icrasına kıyam olunduğu halde ahaliyi te'min kabil olmamak cihetiyle yevmiye bedelinden ele geçen akçenin cüz'iyeti hiçbir şey yapmağa müsaid olmamıştır. Bu cihetle Cezîre'de şimdiki halde oldukça üzerinden güzârı kabil beş altı bin metre kadar yol mevcut olup onbeş on altı bin metre mesâfelik yolun ta'mirine ve yirmi dokuz otuz bin metre kadar mesâfelik yer için dahî yeniden yol inşâsına ihtiyac-ı kat'î görünmektedir.

Şu ifâdeden anlaşılacağı veçhile Cezîre'nin en kat'iyül-lüzum olan caddeleri yüzde yetmiş seksen itibariyle mefkud olarak ekser karyelerin birbirine ve hattâ birçoğunun iskelelere, ve kaza merkezlerine hutut-ı müvâridesi piyade yolu denilmeğe bile şâyan olmayan bir takım zarûret ve meşakkat geçitlerinden ibaret olduğundan hayvan ve belki bazı cihetlerde insan sırtıyla nakli eşyâya hasıl olan mecburiyyet, Cezîre'nin yalnız hariçle ticaretini değil dahilinde cereyan eden ticaret-i cüz'iyeyi bile bir suûbet-i fevkalâdeye duçâr itmektedir.

Nezd-i âlîde müstağni-i iyzâh olduğu üzere tesviye-i turuk nizamnâmesi, icrâatında uğradığı ta'rizat ve müşkülâta binaen ekser mahallerde bilfiil icrâdan sakıt olmuş olduğu gibi hadd-i zatında dahî bu nizam hükmünce herkes senede dört gün yollarda işlemek veyahut kendine bedel birini işletmek ile mükellef olarak bir takım yerlerde ise bedel-i şahsî yerine bedel-i nakdî alına gelmiş olup halbuki yol yapmak dahî bir san'at olmasına nazaran binde birinin o san'atla ülfeti olmayan ahaliyi istihdam ile muntazam bir tarîk vücûda getirmek fennen mümkün olmadıktan

başka meselâ iki yüz bin liraya mâlik bir adam ile o adama yüz kuruş aylık ile hizmet ider bir diğèrinin müsâvat üzere bir teklif altında bırakılması dahî adl ve kaidenin bütün bütün hilâfında bulunduğundan me'murriyyet-i kemterânem sırasında Cezre'nin yollarını tesviye için ahalinin vergisi nisbetinde bir kesr-i munzam tahsili düşünölmüş ve bu babta takdim olunan artza üzerine Cezâir-i Bahr-i sefid vilâyet-ı celilesi tarafından Der-i saâdete müracaat olunmuş ise de turuk ve meâbir komisyonu bu suret, su-i tefsîr ve te'vili mucip olacağı zannına düşerek yolların ahaliyi teşvik ile yaptırılması re'yinde bulunmuş idi. Buna mukabil Midillîce o türlü teşebbüsâtta teşvikin bir faydası olamayacağı ve hükûmet-i seniyye tarafından yollar için edilecek teşebbüsâtın buraca bir gûna su-i tefsîr ve te'vile meydan virmesinin ihtimali olmadığı tecârib-i mahalliyye ile müsbet olarak bilâkis yolların fıkdanı ve bu babda iktiza iden tedâbiri, hükûmetin, hiç bir şey yapamayacağı malûm olan halka bırakması her türlü itirâzât-ı muhikkaya meydan virebileceği delâil-i lâzimesiyle arz olunmuş ise de henüz cevabı zuhur itmemiştir.

Muahharan saltanat-ı seniyyenin ihyây-i mülk ve millet hakkındaki niyât-ı celilesine bir burhan olarak maârif ve nâfia için terk ve ihsân buyurulan öşr-i vâridatın nerelere sarfolunacağı istif-sarına dair şerefvârid olan emirnâme-i sâmf üzerine bu babda ashab-ı vukuf ve îtibarın mütaleaları sorulduğu sırada ekseriyyet nazarında yolların kâffe-i ihtiyâcâta müreccah tutulduğu görülmesine nazaran bu sermayenin beşte üçü yollara sarfedileceği anlaşılıyor. Fakat bu öşr-i vâridatın yekûnu birbiri üzerine senevî beş bin liraya balîğ olabilip bundan yollar için üç bin lira hisse ifraz olursa yine yolların kat'iy-ül-lüzum olanlarını yedi sekiz seneden evvel vücûda getirmek mümkün olamaz ; halbuki daha iki seneye gelinceye kadar tesviye-i turuk için beher adama dört yevmiye îtibariyle vergisinin nısfına karib bir teklif altında bulunan Midillü halkından şimdi saltanat-ı seniyyenin maârif ve nâfia için ihtiyar buyurduğu fedakârlık nisbetinde bir vergi istenilse servet-i umumiyeye bundan bir zarar terettüp itmeyeceği gibi hiç bir taraftan haklı bir ta'riz vukuuna imkân bulunamayacağı, bu iki nevi sermaye birleştirildiği halde yolların iki üç sene zarfında vücûda geleceği meydandadır.

Midillüce terakk-i ticaret için lâzım-ül-icrâ olan mevaddın biri de limanlarının hiç olmazsa ihtiyâcât-ı hâzırayı iyfâya salih olacak bir hale getirilmesidir.

Cezîre, en büyük bir devlet-i bahriyenin umum sefâin-i harbiyye ve ticariyyesine kifayet eyliyecek kadar mersaya malik olduğu halde bunların kâffesi bakılmıya bakılmıya kabiliyetinin belki yüzde bir derecesinde istifade olunamıyacak bir hale gelmiş ve limanlar için şimdiye kadar hükümetçe idilen himmet ise bâlâda arz olduğu üzere Cezîre'den menâfi-i umumiye sandığı namına toplanılan para ile şehirdeki limanın kenarına bir rıhtım çevirmekten ibaret kalmıştır. Vâkıa bu limanın tathiri için bundan yedi sene evvel bir de tarak vapuru gönderilmiş ve bu vapur geçende Urla limanı için İzmir vilâyetinden istenilinceye kadar burada bulunmuş ise de üç gün işlerse altı ay muattal durduğundan ve çıkardığı çamuru taşıyacak mavnaları nâkis ve hususiyle mavnalarını çekecek romorkörü mefkud olduğundan tarak vapurunun burada vücûdu havalatıyla Midillü sandığına beyhude yere bâr olmaktan ve bazı bedhâhâna bir vesile-i istihzâ virmekten başka birşeye yaramamıştır. Şimdiki halde şehrin iki limanı ile (مانده مانده) Mande Mande ve (كوله) Göle ve (قاپيه) Kapiye karyelerinin ticaret-i bahriyesine merkez olan Yeni liman ve Çömlek köyü ve (واطوسه) Vatuse ve (افترونده) Efronde ve (هدره) Hedre ve (اناموطيه) Anamutya ve Filye karyelerince bayağı taayyüşgâh addolunacak kadar ehemmiyeti bulunan Çamur limanı tathire ve Molva kasabası başladığı limancığı ikmale şiddet-i ihtiyac ile muhtâcdır ve (ميسه طوبى) Misetopi ve (هرسه) Herse karyelerinin halkı da köylerine karib olan sahilde vaktiyle mevcut olduğu bakiyye-i âsârından anlaşılan bir güzel liman ihya ve tecdid itmek arzusında bulunuyorlar.

Maârif ve nâfiaya ihsân buyurulan oşr-i vâridatın bir humsi de limanlara tahsis idilmek tasavvurat-ı vâkıa cümlesinden olarak Yeni liman ile Çamur limanının üçer dörder yüz lira ile tathiri ve Midilli kasabasının şimdiki mersây-ı ma'rufı ağzında ve iki fenerin arasında bulunarak limanı posta vapurlarına sedditmekte olan taşın ehven bir masrafla izâlesi mümkün olduğundan oşr-i vâridat ele geçince hemen bir sene içinde zikrolunan iki limanı ayıklatmak ve Midillü kasabasının mersâsını da posta vapurlarına karşı taş mâniasından kurtarmak kabil olur. Misetopi ve Herse

halkı gemicilik ve ticaret-i bahriyye ile me'çluf olmadıkları halde o yola sülûki menfaatlerine muvafık gördüklerinden yapılacak liman için iktiza iden fedakârlığı bilihtiyar kabul itmek azminde ve bu babda hükûmetin yalnız nezaret ve muaveneti talebinde bulunduklarından husul-i maksad için vilâyet-i celileden iktiza iden tedâbire teşebbüs olunmağla bunun da az zaman içinde husulü me'çmul olunur. Yeni liman ile Çamur limanı hitam bulduğu gibi nöbet bittabi^c مولوه Molva limanına gelmek, yâni maârif ve nâfia tahsisâtından limanlara tefrik olunan hums oraya sarfolunmak takdîm-ül-ehem alelmühim kaidesine göre tabiî olmağla bu sermaye ile Molva limanı da iki üç senede ve belki o sermaye karşılık gösterilerek bulunabilecek akçe ile bir sene içinde vücûda getirilebilir. Fakat Cezîre'ye en başlı merkez-i muvâridat olan şehir limanlarının tathîri terakkî-i ticaret için en mühim tedâbirden olduğu halde bunu en sonraya te'çhir itmek maksada muvafık olamayacağından ve halbuki öşr-i vâridatın liman hissesine tefrik olunacak humsi evvel-i emirde bu limanların tathîrine sarfolunmak istenilse ihtiyâc-ı âcili bittabi^c şehre galib olan ve zaten menâfi-i umumiye sermayesinin Midillü rıhtımına sarf olunmasından dolayı her ne yapılır ise şehir için yapılageldiği zehâbında bulunan mülhakat ahalisinin bin türlü şikâyetini da'vet ideceğinden başka o kadar sermaye ile şehrin limanlarını ticaretçe melhuz olan terakkîye tamamiyle hizmet edecek bir hâle getirmek senelere muhtaç ve bâlâda arz ve ta'çdat olunan limanların bir an evvel husulü ise lüzum-ı âcili... mübteni görünmesine ve şehir ahalisinin bu babda ihtiyarî bir fedakârlığa girişmesi muhal olduğu tecârib-i müteaddide ile bedâhet derecesine varmış olan hakikatlerden bulunmasına nazaran bu limanları tathîr ve tanzîm için iktizâ iden masrafı bu limanlar vasıtasıyla duhûl ve hurûc idecek eşyây-ı ticaretten çıkarmak çâre-i münferid hükmünde görünüyor.

Ceztre'de dâhilen hiç bir telgraf hattı bulunmaması da ticareti haylıdan haylı sektedar iden sebeplerdendir. Vilâyet-i celileden alınan emir üzerine bu noksanın ikmalî için bazı teşebbüsât ihtiyar olundu; bir dereceye kadar husul-i muvaffakiyyet me'çmul olunur.

Midillü'den bahren İstanbul ve Mısır ve Tiryeste ve Marsilya gibi bütün cihan ile müvâridesî olan ticaretgâhlarına eşya sevk

itmek veya oralardan eşyâ celb eylemek vapur kumpanyaları sâyesinde kemal-i rahat ve emniyetle hasıl olup dururken buraya onbeş yirmi milden ziyade bû'di olmayan ve halkın buğday ve koyun gibi azam-ı ihtiyâcına bile mahrec olan Anadolu sahilleriyle müvaride Hazret-i Nuh zamanından kalma teknelerin himâyetine ve rüzgârın inâyetine tevdi-i cân ve mâl itmedikce mümkün olamıyor. Cezâir-i bahr-i sefid vilâyet-i cellesinin merkezi olan Sakız, fenerden fenere elli mil mesafe-i bahriyyeden ibaret iken orası ile dahî bir haftadan evvel müvâride kabil değildir. Bu cihetle Midilli'nin Sakız ve Anadolu sahilleri ve Limni tarafları gibi birinci derecelerde muâmelesi olan yerlerle müvâridat-ı bahriyyesini teshîl ve te'min etmek dahî en büyük ihtiyâcatından addolunur; Bu işe himmet idecek bir şirket bulmak muhalâtan değildir; fakat şerâitini hem şirkete müşevvik ve hem de müvâridatına vesâtet ideceği yerlerin menfaatine muvafık olacak surette tayin etmek re'y-i âliye aid olan külliyyat-ı umûrdan addolunur.

Midillü'ce bir de dahilî gümrük mes'elesi vardır ki ticaretin terakkî ve hattâ idâmesince mevadd-ı meşrûhanın cümlesinden ziyade dikkat ve i'tinaya şâyestedir. Ticaret-i dahiliyyede resim almak her mülke ve hususiyle san'at ve hattâ felâhatca Avrupa'ya nisbet kabul itmiyen bizim memlekete göre vesâit-i serveti birinci şart-ı hayatt olan müsabaka iktidarından mahrum ve o cihetle refte refte mahv ve zevâle mahkûm etmek olduğu fen ve servetce kavâid-i müsellemeden addolunmakta olarak Midillü ise bir Cezfre'den ibaret olduğu ve bir tarafından bir tarafına noklolan eşyâdan lâakal yarısı yolların intizamsızlığından dolayı kayık ile sevk olduğu halde bunun dahî burada sekiz gümrük resmiyle mükellef tutulması hikmet ve adalete bütün bütün mugayir görünüyor. Dahilî gümrüğün ticaretce tesiri bir derecedir ki hârice gönderecek kadar zahfre hasıl idebilen ve Midilli kasabasıyla aralarındaki mesâfe-i bahriyye dört saatden ibaret olan Mandemande karyesinden buraya buğday götürmekten ise tâ Odesa'dan Triyeste'den un nakletmek tüccar için daha ehven geliyor. Kara gümrüklerinin vaktiyle lağv olunması müvâridat-ı bahriyyeye hasbî bir husumetten münbais olmadığı ve meselâ karadan denizden Midillü kasabasına bû'di iki saatten ibaret olan Sarlıca karyesinin halkını, eşyâsını bahren nakledip de yüzde sekiz gümrük vermekten ise berren nakli için hayvan beslemek veyahut gemicilere rağmen kiracılara

medâr-ı maşet itmek hükûmetce iltizam olunur hallerden olmadığı umûr-ı ma'lûmeden olmasına nazaran dahilî gümrüklerin bekası değilse böyle bir sancak içinde iki saatlik yerden naklolunan eşyâya kadar şumullü bu asr-ı terakkîde bekasına kat'â cevaz olmayan seyyielerdendir. Binâen aleyh hiç olmaz ise Cezîre dahilinde olsun bahren naklolunacak eşyây-ı dahiliyye gümrükten muaf tutulur ise bir büyük kaide-i hakkaniyyete tevfik-i hareket buyurulmuş ve ahali de pek ziyade tatyib idilmiş olur; gümrük vâridâtına bundan terettüp idebilecek zarar ehemmiyet virecek şeylerden değildir; çünkü nakliyat-ı dahiliyyeden gümrük mânasının ref'i, ihrâcât-ı mahalliyyeyi şimdi alınmakta olan yüzde bir resim ile bu babda idilecek fedakârlığı maa ziyâdetin ödemek derecesine hemen bir iki sene içinde iysâl eyliyeceği kâvaid-i tecrübiyye ile sâbittir.

Tekâlif-i devletin esas-ı tarh ve suret-i tevziinde dahî gerek servet-i umumiyeye ve gerek vâridât-ı hazîneyi terakkidâr idecek bazı ta'dilât hatıra gelirse de bu türlü mevadd-ı külliyye bir sancağa mahsus olan ihtiyâcâtın mâ'dud olamayacağı cihetle arz ve tafsili vazifenin haricinde görünmüştür.

5

Herkesin hukukunu te'mine kâfil olan adliyye ciheti dahî buralarca en ziyade dikkate şâyestedir. Midillü Cezîresi doksan bin kadar nüfusu ve seksenden mütecâviz karyeyi câmf'ı olduğu halde yalnız iki kasabasında mahkeme mevcut olarak mahkeme merkezlerine on saat mesâfede bulunan karyeler de bunlara tâbî' olmakta ve hattâ onyedî karyeyi câmf' olan Pilmar kazasile Midilli'den ayrı bir Cezîre bulunan ve vapur işlemediği cihetle gidip gelmesi vaktine göre üç saatten on saate kadar imtidad ider bir sefer-i bahrî ihtiyarına mütevakıf olan Yunda kaymakamlığında dahî mahkeme yoktur.

Karye ihtiyar meclislerine verilen selâhiyyet-i nizâmiye ise umûr-ı cezâiyede ufak tefek bazı cezâ-i nakdîler istihsalıyla mevadd-ı hukukiyyede yalnızca sulhen tesviye-i maslahata münhasır olduğundan kasabaya sekiz saat mesafesi olan bir karyede vukubulmuş bir müdarebe ve yahut hâdis olmuş yüzelli kuruşluk bir dâva için müddeînin mahkemeye kadar gelmesi iycâbeylemediğinden ekser daâvi-i cüz'iyeye şu yol meşakkati havfiyle

meskûtün anhâ bırakılmakta ve bundan dolayı pek şedîd ve pek kesretli şikâyetler işidilmektedir.

Midillü cezfresi teşkilât-ı cedîdeden evvel dahî iki mahkeme ile idare oluna gelmiş ise de o zamanlar hükmünce umûr-ı adliyye umur-ı mülkiyyeden ayrılmadığı cihetle böyle daâvi-i cüz'iyeye kaymakam ve müdür ve muhtar ve hattâ zabtiyyeler iyi kötü bir hüküm ve karar viregeldiklerinden böyle ihkak-ı hak idecek merci^c bulamamaktan şikâyet vukubulmaz idi.

Mahakim teşkilâtınca halkın pek ziyade sızlanmasını mücib bir hal de harçların kesret ve tenevvüdur. Filhakika bu harçlar hitam-ı davada mahkûmün aleyhe râci^c olmasına nazaran haksız yere bir dâvayı iltizam idüb de şunu bunu iz'ac ve mahakimi işgal idenlerin bundan terettüp idecek masrafı da hükm-i insafa mugayir düşmez ve mahkûmlar içinde temyize kadar gittikten sonra hakkını kaybedenler veyahut bir haksız davaya haksız bilmiyerek girişenler kaideten şâz kabîlinden addolunabilir. Bu cihetle harçların kesret ve tenevvüu hakkındaki şikâyâta aklen mahal görünmez; fakat bu harçlar hükümden sonra mahkûma râci olmakla beraber davanın cereyânı esnasında müddeî tarafından alınmakta olup bir davanın delâil ve senedatı mütenevvi olduğu ve istinaf ve temyizden geçmesi iktiza eylediği halde ise son hükmün zuhuruna kadar bir kaç bin kuruş masrafa ihtiyacı görüldüğüne nazaran ve buralar halkının ekseriyet üzere murabaha ve selem altında ezilmiş takımdan bulunmasına binâen ashâb-ı hukuk dâvasını gördürebilmekten beyan-ı acz itmekte ve asıl şikâyetler bu cihetden tahaddüs eylemektedir.

Kavâid-i ilmiyye ve ahval-i memlekete tevafuk itmediği pek çok ve pek ağır tecrübelerle sâbit olarak islâh ve tadil buyurulmakta olan nizâmât-ı sâbika bakayasından olmak üzere mahkemelerin a'zâsı, ahaliye intihap ittiriliyor; halbuki nâm-ı nâmî-i hazret-i pâdişâhiye olarak î'tây-ı hükmiden bir hey'ete ahalinin intihâbiyle adam tayin olunmak zaten hiçbir kaideye muvafık olmadığından başka hâkimlik için herkesin emniyyetine mazhariyyet kâfi olamayıp bu san'atın şart-ı evveli, ahkâm-ı kanuna vukuf olduğundan ve o ise bir mektep ve meslekten yetişmeğe mütevakıf bulunduğundan a'zây-ı mahakimin vazifelerinden gafleti cihetiyle umûr-ı adliyyeye terettüp iden teşevvüşler ahali ve hele ecnebiler tarafından pek ziyâde ta'rizat-ı muhikka da'vet eylemektedir. Ma^c

rûzât-ı meşrûhadan istidlâl buyurulacağı veçhile burada umûr-ı adliyyenin islâhı evvelâ karye ihtiyar meclislerine umûr-ı adliyyeye hiç olmazsa nahiye meclisleri kadar bir selâhiyyet virmeğe ve sâniyen mevcûd olan ve zırde arz olunacağı veçhile teşkîli lâzım bulunan kazaların her birinde bir mahkeme mevcut bulundurmağa ve sâlisen bir davaya taalluk iden harçların taklîli kabil olmasa bile hükm-i âhîrin zuhurundan sonra mahkûmün aleyh tarafından istihsaline müsâade buyurulmağa ve râbian a'zây-ı mahakimin ta'yininde intihap yerine istihkak aranılmağa muhtaç görünüyor.

6

Midillü'nin idâre-i dahiliyyesi dahî matlub-ı âli ve ihtiyâc-ı mahallîye muvafık bir halde değıldir. Bu Ceztre arazisinin tabiati ve ahalisinin ilcâat-i menfaati hükmünce hemen herbiri bir nahiye addolunabilecek kadar büyük karyelerden mürekkep olarak içinde Anadolu'nun bazı kazalarından ve hattâ Midillü'ye mülhak olan Yunda kaymakamlığından cesâmetli köyler dahî bulunduğu halde seksenden ziyade karyeden mürekkep olan öyle bir liva Molva ve (پيلمار) Pilmar ve Yunda kaymakamlariyle (یره) Yere ve (پولهنيٓت) Polehniit ve (قالونيه) Kaloniye müdürlüklerine münkasemdir. ki Yere müdürlüğü doğrudan doğruya Midillü'ye ve Polehniit Pilmar'a, ve Kaloniye مولوه Molva'ya tâbidir.

Yere'nin yedi bin nüfusu ve altı yüz on bin kuruş vâridâtı ve Polehniit'in altı bin sekiz yüz nüfusu ve dört yüz yetmiş bin kuruş vâridâtı ve Kaloniye'nin yedi bin yediyüz nüfus ve beş yüz kırk iki bin beşyüz kuruş vâridâtı olduğu halde birincisinin idâre ve inzibâtı iki yüz elli kuruş maaşlı bir müdür ile sekiz zabtiyeye, ikincisinin kezâlik iki yüz elli kuruş maaşlı bir müdür ile sekize zabtiyeye, üçüncüsünün üçyüz kuruş maaşlı bir müdür ile dokuz zabtiyeye veditir. Zabtiyelerin adedi buraların idaresine kifâyet idebilmesi ve o kadar maaş ile terbiyelice bir uşak bulmak mümkün olmadığı halde bir müdür tedârik olunması muhalâtтан olduğu mertebe-i bedâhatdedir.

Tensikat-ı cedide memâlik-i hazret-i pâdişâhînin hangi taraflarında kabil-i icrâ olduğu buraca meçhul ise de me'mur maaşlı ciheti Midillü'ye tevafuk idebilmek ihtimali dahî mefkuddur. Onyedibin nüfusu havi olan ve bu nüfusun sekizde yedisi başka bir devlete mâil bulunan bir kazayı bin yedi yüz kuruş maaşlı bir

kaymakam ile te'min-i istikbal idecek surette idâre etmek ve livânın tesvîd ve tebyiziyle berâber ayda bin, bin yüz kadar kâğıt çıkan tahrirat kalemini ve yetmiş bin lira kadar ıyrâd hesabını tutan memurin maliyyesini yedi bin kuruş tahsisat ile bir intizam hâlinde bulundurmak temennî-i muhal kabilinden olacağı nezd-i evliyây-ı umûrda ta'rif ve tafsile muhtaç olmayan hal-lerdendir. Mütalea-i çakerâneme göre Cezîre'nin umûr-ı mülkiyye-sini islâh itmek tariklerinin masrafca ehveni, hususât-ı âtiyeden ibaret görünüyör :

Evvelâ hiç olmazsa doksan iki tarihinde yapılan nevâhî nizam-nâmesine tevfikân nüfusu bir kaç bin kişiye bâliğ olabilecek bir veya bir kaç köy bir nahiye itibar olunmalı ve fakat nahiye müdürü öyle maaşsız bırakılmak buranın ahlâkına göre mümkün olmayacağından lâakal bin kuruş aylıkla bir müdürün ve yine lâakal yedi yüz elli kuruş maaşlı bir umûr-ı hisabiyye ve tahririyye me'muruna tevdi idilmeli ve yanlarına o nahiyenin haline göre müfettiş ve zabtiye virilmelidir. Teftiş ve zâbita ihtiyacı hazîneye bâr addolunabilecek dereceye varamaz, müdür ve umûr-ı tahririyye ve hisabiyye memurlarının maaşlarını ise idecekleri hizmetin servet-i umûmiyye ve vâridât-ı devlete vireceği terakkî ile hemen bir iki sene içinde vücûda getirmek mümkün olur.

Sâniyen şimdi nahiye denilen Yere ve Kaloniye ve Polehni'te bir kaymakamlık teşkil idilmeli ve bunlar da nihâyet ikinci derecede kaymakamlık addolunmalıdır. Çünkü bu nahiyeler Anadolu'da birinci derecede kaymakamlık addolunan yerlere servet ve nüfusca galip oldukları gibi kaymakamlık şekline tahvilleri halinde devletce idilecek fedakârlığa terakkiyyât-ı âcile ile yine maaziyâde mukabele idecekleri fennen pek kolay isbat olunabilir.

Bundan başka nahiye halinde bırakılır ise maksud-ı âlî olan tarz-ı terakkîye imâlleri değil şimdiye kadar ilân buyurulan nizâmât-ı cellle ahkâmına tevftkan idareleri dahî mümkün değildir.

Sâlisen Midilli'nin şimdi üç kaymakamlığı ve bir de doğrudan doğruya mutasarrıflıkla muhabere hâlinde nahiyesi o nahiyeye de merbut olmıyarak birtakım köyleri mevcûd olup nahiye ile beraber kurây-ı mezkûre kırk bin nüfusu hâvf olduğu ve devlete otuz beş bin lira kadar ıyrâd virdiği gibi içinde meselâ Yunda cezîresinden büyük bir (ایصو) İysu karyesi de mevcûd olduğu halde Midillü'de bir merkez kaymakamlığının bulunmaması kaideye

tevâfuk itmez ve tevâfuk idemiyeceği Suriye ve Cezâir-i Bahr-i sefid vilâyetlerinin merkezlerinde ayrıca birer mutasarrıflığın ve hiç öşri olmıyan Sakız'dan bir aşâr nezâretinin vücudiyle devletce dahî musaddaktır; hattâ kaymakam ve müdür vazifesi de hukuk-ı idârece başka başka şeyler olduğundan kaza merkezlerinde dahî birer müdür bulunmak lâzım gelir; fakat o türlü müdür veya kaymakamlar. Eğer yerli me'mur kullanmak memnu^c olmasa ahali içinden de ihtiyar olunabilir.

Râbian kaymakamlıklarda bulunan mal me'murlarına tensikat-ı cedîde iktizasınca sâbika tevffkan beşer yüz, tahrîrat kâtiplerine yedişer yüz kuruş maaş virilmekte olup halbuki muamelât-ı idârede umûr-ı dahiliyyeye aid olan mevaddın mâliye kısmına me'mur olanlar tahrîrat kısmına me'mur olanlara takdîm olunageldiklerinden ve hattâ bir mazbatayı mal me'murları tahrîrat kâtiplerinden evvel mühülediklerinden böyle mertebece küçük bir me'murun maaşca daha ziyâde istifâdesi Midillü'ye nisbet bir hayli müşkilât tevlid itmekte yani bir kazanın mal me'muriyetinde pek güzel istihdam olunacak adam maaşın azlığı cihetiyle tahrîrat memuriyetine tâlib olarak o vazîfeyi tamamiyle iyfâ idemediği gibi mal memuriyetine de bizzarûre birtakım nâehillerin gönderilmesini mûcib olmaktadır. Bu türlü mevâni-i cüz'iyeyi izâle itmek Midillü ile Hudeyde mutasarrıflığına şâmil bir emir neşreylemekte ise her mutasarrıftan ve hattâ her kaymakamdan refaketinde bulunan me'murlar için ayrıca muvazene-i sarfiyat istemekle hâsıl olur ve hâsıl olmasa bile Midillü mutasarrıflığının bu yolda uğradığı suûbetleri ref'e kifâyet ider zanneylerim.

Hâmisen yalnız merkez-i umûr-ı tahrîriyye ve hisâbiyyesini idâre ittirmek şimdiki tahsisâtının iki misline ihtiyâc-ı kat'î ile muhtâcdır. Maamafih meselâ Midillü mutasarrıflığı birinci derecede ad-dolunduğu cihetle mutasarrıf ve muhâsebeci vesâir bazı me'murine aid olup da iytâsı ileriye ta'lik olunan zamaimin şimdiden merkez kalemlerine terki makrûn-ı müsâade olunursa bir dereceye kadar idâre-i maslahat mümkün olabilir ise de Cezîre'de herkes yalnız maaşına aid olan vazifesini iyfâ idecek olduğu halde bâlâda arz ittiğim zamma ihtiyâç görünür. İrâde buyurulursa bu cihetleri hisapla isbat itmek kabildir.

İdâre-i mülkiyyeye terettüp iden ihtiyâcât-ı bahriyye ve berriyye dahî vazifeden hariç görüldüğünden olababda bazı tafsiylât iyrâdına ihtiyâç görülmedi.

Hülâsa :

Alınan emr-i âlîde Cezîre halkının ihtiyâcâtı sual buyurulmuş ve bundan maksad halkın buraya mahsus olarak gerek tabiat ve gerek devlet tarafından göreceği îâneye ihtiyacı zannında bulunmuş olduğundan zirâat ve san'at ve ticaret ve adâlet ve hükûmet-i mülkiyye tarafından yalnız bu Cezîre'nin ihtiyâç gösterebileceği muâvenet bir dereceye kadar arz ve iyrâd idilebilmiştir. Fakat evliyây-ı umur hazeratına ta'rif ihtiyacından vâreste olduğu üzere buralar meselâ Bursa veyahut Amasya cihetlerine siyâsetce kıyas kabul ider yerlerden değildir ; bu mukayesede vaktiyle idilen hatalar mülkün en ehemmiyetli bir çok parçalarını havze-i tasarruf-ı hazret-i pâdişâhiden çıkardığı da pek fâci' ve müessir bir tecrübe ile gözümün önündedir.

Bu cihetlerle buraları mülkün sair yerlerine kıyas idüb de devlete vireceği hisse-i istifâdeyi düşünerek idare idersek o hisse-i istifâdeden başka buralara temellükten dahî mahrum olmak kulu-nuzca piş-i nazarda bulunduğuna ve hadd-i zâtında dahî saltanat-ı seniyye böyle milel-i mütenevviadan mürekkep yerleri haznesince medâr-i istifâde addetmediği Fatih zamanındanberi mar'uf olan hakikatlerden olduğuna ve bir taraftan ise Midillü elden gittiği halde yalnızca Cezâir-i Bahr-i sefid değil umum Anadolu'ca askerlik ve hükûmet nokta-i nazarlarına göre terettüp edecek uygun-suzlukları ta'riife ihtiyâç olmadığına ve meselâ tuz ve tütün kaçakçılığını men'etmek için rüsûm-ı sitte gibi bir masrafı ihtiyar itmeğe varan inâyât ve fedakârî ve fetânet-i cihandârî-i hazret-i pâdişâhî o nezâretin masarifini ihtiyâra müsaid olmuşken Siyâseten ve adâleten bir Cezîresi'nin muhtaç olduğu islâhât için her türlü inâyâtı diriğ buyurmıyacağı âsâr-ı bâhire ve müteaddidesiyle müsbet görüldüğüne binâen ve emr-i âlî-i telgrafîde mülkün ihtiyâcı istifsâr buyrulduğuna iğtirâren Midillü'ye aid zan idebildiğim islâhât bu kadar uzun arz olundu. Olababda ve her halde

emr-ü-fermân hazret-i veliyy-ül-emrindir. Fî 27 şevval 97 ve 12
eylül 96 (1 ekim 1880).

Bende

Midilli Mutasarrıfı

Namık

Mehmed Kemal (mühür)

VI.

Mübârek ve muallâ hâkpây-i iksirsây-i hazret-i hilâfetpenâhiye ma^cruz-ı abd-i ahkar ve çaker-i sadakatperverleridir ki,

Bilcümle efrâd-ı millet ve bâhusus esdikay-ı bendegân-ı saltanatı, himâye-i hümâsâye-i cihandârleriyle her hal ve anda aziz iden hazret-i feyyaz-ı mutlak vücûd-ı lâzim-ül-mevcud-ı mülûkânelerini ilelebed tâc ve taht-ı şevket ve hilâfete ziyet ve revnak ve bilcümle niyât-ı kemalâtperverâne ve teşebbüsât-ı tahmîdâverâne-i cihanpenâhânelerinde muvaffak buyursun.

Şimdiye kadar meşhûd-ı bâsıra-i meftaharetim olan envâ-ı merâhim ve inâyât-ı celfle-i şehinşâhilerinden daha birincisini, mafveki tasavvur olunamıyacak kadar âlf görmüş olduğum ve daimâ sabıkı lâhikine muvafık ve fakat lâhiki sabıkına fâik olarak müteakib-üz-zuhûr olan avâtif ve eltâf-ı seniyye-i zıll-ül-lahîleriyle artık hadd-i imkân-ı ihsan bütün bütün nihâyetini bulmuş kıyâsına düştüğüm halde ilhâmât-ı aliyye-i pâdişâhî ve kerâmât-ı celiyye-i hilâfetpenâhî o hadd-i imkânın dahî fevkinde bir hârîka ibraziyle İtalyanların zâhirde çakerlerini hedef tuturak hakihatte hükûmet-i seniyyenin şeref ve nâmusuna itdikleri taarruzun yalnızca hikmet-i hükûmet ârâyâne ve sırf himâyet-i hamîyyet pirâyâne-i mülûkâneleriyle ref buyrulması ve betahsis bu metânet-i cihanpesend-i şehriyârî ve bu mekânet-i adupeyvend-i mülkdârîlerinin abd-i ahkarları gibi aczde kemal ve kemalde acizden başka mâyesi ve velînimet ve devlet ve milletine sadakatten gayri sermâyesi olmayan bir çaker-i hass-ı pâdişâhîlerine taalluk iden bir meselede zuhûrî, hüda bilir ki aksây-ı merâtib-i beşerîyyeye ve hattâ ömr-i ebedîye mazhar olmaktan ziyade kullarınca mesâr^c ve ıftiharî mûcib olmağla ve mebhas-ı tahmîd ve teşekkürde ise acz ve hicabdan maada arz olunacak söz ötedenberi mefkud olmağla atebe-i felekmertebe-i cihandâverânelerine arz-ı rûy-i daraat (ضراعت) ve akdâm-ı bedi-hiyy-ül-ikdâm-ı şehriyârîlerini gıyaben takbtle cesâretle iktifâya mecbur oldum. Olbabda ve herhalde emr-ü-ferman ve lûtf-u-ihsan velînimet-i bîminnetimiz velînimet-i cihân olan pâdişâh-ı amfm-ül-

ihsan efendimiz hazretlerindedir.

Fî 24 kânun-i sani 96 (5 ocak 1881).

Çaker-i mahsus-ı pâdişâhîleri

Namık

Mehmed Kemal

VII.

Ebüzziya Tefvik beyin N. Kemal'in bir mektubundan bahsile Abdülhamî'de arızası:

Kemal bey kullarından bu hafta aldığı iki mektup ile mir-i mumâileyhin zaman-ı idaresinde nizâmen zabt eylediği iki kıt'a tüccar sefinesine dair mutasarrıf vekiline yazmış olduğu bir tezkire sureti Cezâir-i Bahr-i sefid vilâyetinin ahval-i gayriyye-i idâresini musavvir bulunduğu cihetle mücerret manzûr-ı maali nüşûr-i hazret-i hilâfetpenâhîleri buyurulmak üzere arz ve takdim kılınmıştır.

Âmâl-i maâli iştimâl-i cenâb-ı velîyy-ün-niamleri, hukuk-ı mukaddese-i saltanat-ı seniyyelerinin muhafazası noktasında sâbit ve bendegân-ı hümâyunları ise bu nokta-i mühimmeyi fârik olduğu cihetle anın hilâfına görülen hâlât bittabi^c her abd-i sâdik-ı hümâyunlarını bir hiss-i vatanperverâne ile dilhûn eyliyeceği muhtac-ı izzâh değildir. Binanenaleyh Kemal Bey kullarının ma'zûliyyet-i muvakkatesinden istifâdeye kalkışan hukuk-ı saltanat-ı seniyye düşmanlarına ve bu düşmanları zaruriyyât-ı siyasiyye nâmına himaye etmek istiyen vilâyetin etvâr-ı sakîmesine ancak tedbîr-i celîl-i cenâb-ı şehriyarîleri sedd-i râh olacağı bî iştibâhdır. Mir-i mumâileyh kullarının infisal-i muvakkatini iycâbeden balıkçı meselesi ise İtalya konsolosunun iddiası ve o iddiayı mürevvic olan merkez-i vilâyetin re'yile hapis idilen tebea-i hümâyun-ı cenâb-ı şehriyârflerinin sebilleri Sakız mahkemesinin kararıyla tahliye kılındığı Midilli'den vârid olup matviyyen ref'î bârgâh-ı şehinşahîleri kılınan telgrafnâmeden anlaşılmış ve binâenaleyh devletçe bir mesele-i siyasiyye şekline konulmuşluğuna çalışılan şu âdî münazaa dahî mücerred sâye-i celîl-i hümâyunlarında bu suretle netice bulduğundan Kemal Bey kullarının isabet-i hareket ve tedbîri bununla da sâbit olmuş olduğunun arzına ictisar kılınmıştır, ferman.

Abd-i sâdıkları

Ebüzziyâ Tefvik

Namık Kemal'in, Ebüzziya'ya gönderdiği aşağıdaki mektup kendi el yazısıyledir; Midilli mutasarrıflığından mazûl iken yazmıştır :

İki üç haftadanberidir buranın hâinden malûmat verememişim; yazılacak şeyler pek çok değilse de pek gariptir. Bizim vilâyetin umûr-ı siyâsiyyesi seyyiât-ı müteaddidesinden dolayı vaktiyle İstanbul'dan ve hattâ patrikhânedan tard olunmuş İpokrat Tavlar-yos nâmında bir tercümanın elinde olarak bu adam rumlar ve hususiyle patrikhâne nezdinde tezkiyesini düzeltmek için menâfi-i saltanat-ı seniyyeye mugayir Yunanlılara müsait her ne zuhur ederse cümlesini tervîce muktedir olmakta ve vilâyet dahilinde bayağı istediğini yapabilmekte iken bizim Midilli mutasarrıflığı Midilli cezresi üzerinden tasallutunu def'e kâft olduğundan burasıyle bir türlü uyuşamamış ve beni istifâya mecbur itmek için iki kadını mezar gibi bir yere hodbehod hapseden ve bir adamı bigayr-i hak zincire uran bir mütemevvil köy muhtarını gûya herifin bu hareketi bir despotun re'yine müstenid olmak ve binâenaleyh velev ki ittiği hareket hükümet-i seniyyenin hukukuna müteallik ve cinayete dair olsun yine davasının faslı Rum patrikhânesine ait bulunmak vesile-i garibesiyile pençe-i mücâzattan kurtardı. Böyle bir hükümden tevellüd idecek mahzûratı vilâyete etrafiyle beyan itmiş isem de tercüman efendi nasılsa muvaffak olmuş; böyle despothâneler tarafından vukubulan tasallutların biz vilâyetçe önünü alırsız, oraca karışılmasın yolunda bir cevap istihsal eylemiş idi. Bunun gibi hilâfi-i kanun ve menfaat bir çok müdahaleler, münasebetsizlikler vukua gelmekte idi. Pek âlâ hal böyle idi de niçin şimdiye kadar sana o cezîreyi tevdi iden sahib-i mülk efendimize arz-ı hakikat itmedin ? diyebilirsin. Fakat hakikat-i halde bu itâba lâyık değilim: Çünkü velînimetim pâdişahım şehinşah-ı adaletperver şehriyâr-ı merâhîmküster efendimizin efkâr-ı seniyye-i mülk arayânelerini re'y-el-yakîn ve hattâ ayn-el-yakîn bildiğim için meslek-i ubûdiyyet ve vezâif-i me'muriyyette sebat ittim, uğraştım, seyyiât-i vâkıyanın bir çoğunu kendilerine ref ittirmeğe muvaffak oldum. Bir azının bütün bütün izâlesi kabil olmadı ise de hükümleri de icrâ olunmadı; iş dâima muhaberede dolaşır dururdu, ben de rahatsız oluyorum veyahut uğraşmağa muktedir olamıyorum gibi araya mugayir sözlerle mübârek ser-i maâlf efser-i mülûkâneyi tasdiç itmeği âdâb-ı ubûdiyyete mugayir addidirdim.

Nihayet italya meseleri zuhûr itti. Midilli'de bir koca mahkeme var idi; vilâyette bir adliyye müfettişi, bir müddef-i umumî mevcut idi; dava ise zaten nizamı veçhile Midilli mahkemesine havale edilmiş idi. İtalya memurlarının bana veyahut mahkemeye emniyetleri yok ise—şurası şâyân-ı dikkattir ki bana tamamiyle emniyetleri var idi—adliyye müfettişi veya müddef-i umumî ve hattâ vali Midilli'ye gelmek iktiza iderken bu işin tahkikine de tercüman efendi çıka geldi. Uhdesinde zabıta-ı adliyye sıfatı mevcut olmadığı halde getirdiği bir emir ile işi mahkemeden aldı; adam dövdü, yalan yere şahid peyda etmeğe çalıştı; bütün bütün hilâf-ı kanun olarak kendisiyle İtalya memurlarından mürekkep olarak teşkil ettiği komisyonda devlet-i aliyye tâbiyyetinde bulunan bir takım masumları müttehem gösterdi. Verdiği hilâf-ı kanun kâğıtları heyet-i ithamiyyeye kabul ittirdi; şimdi mahkeme işin altından çıkamıyor; bir surette çıamıyor bir surette çıkamıyor ki geçen hafta adliyye müfettişi paşa buraya gelmiş ve mes'elenin bilvasita bana taallûku münâsebetiyle maznun olanların yalnız cünha ile ithamı ve işin bir yüz, yüz yirmi lira ile def'i mümkün olduğunu ve fakat bu suretin husulü maznunların verilecek îlâmı istinâf itmemesine ve hususiyle kenim tarafımdan mahkemenin vereceği hüküm hakkında ta'riz vuku' bulmamasına mutavakkıf bulunduğunu beyan ile mahkemeyi bu babda müşkilâtan kurtarmak için bu suret-i tesviyeye muvafakat ve muavenetimi iltimâs eyledi. "Benim yapacağım şey mahkeme işlerine karışmaktır; fakat dava mahkemeye girinceye kadar zuhûr iden seyyiâtan bahsitmemek ve hattâ bu babda feryad şikâyetimi pâ-yi taht-ı şevketbaht-ı hazret-i zill-ul-lahtıye kadar isale çalışmam elimden gelmez, çünkü hilâf-ı hamiyet olur,, cevâbını aldı. Şimdi erkân-ı vilâyet idecekleri harekette hayrandır. Galiba mahkeme şimdiye kadar cereyân iden tahkikat ve ma'lûmatı keenlem-yekûn hükmünde tutarak ve mevkufların sebilini tahliye iderek işin yeniden rü'yetine başlamak fikrinde imişler; işte vilâyetin dirâyeti ve hususiyle tercüman efendinin himmeti işi bu dereceye getürdü. Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır derler; italyanlar bizden muntazam hareket ediyorlar; italya müteberânının biri tarafından Midilli Fransa konsolos vekfline gelip dün akşam bana da tebliğ olunan bir kâğıtta İzmir ceneral konsolosunun muvakkaten İtalya'ya da'veti bu mes'eleden dolayı muâteb olmak için

olduğunu ve Midilli İtalya konsolos vekili ma'zul bulunduğunu gördüm. Bizim tercüman efendi ise halâ buralara beni İtalya (طراطه) tratelerinin ağına tuttuğuna ve dünyâde hiç bir kuvvet bu tuzaktan kurtulmaklığıma kâfi olamayacağına dair mektuplar neşreder durur. Bahsettiği kuvvet nereye râci olduğu ma'lûmdur; inşaallah o kuvvet-i mukaddese sâyesinde ittiği edepsizliklerin mücâzâtı yine bu abd-i âciz vasıtasıyla zuhur ider; işte asıl insanı dilhûn iden böyle bir takım erâzilin beni hedef idüb de hukuk-ı hükûmet ve haysiyet-i saltanat aleyhine gösterdikleri taarruzdur. Bilmem ne maksat üzerinedir ki ma'zûliyyetimin muvakkat olduğunu da öteye beriye neşretmişler; hatta Rum gazeteleri de yazıyor. Bunun üzerine hergün konsoloslar geliyor, istizâh-ı merâm idüb durur, ne cevap vireceğimi bilmekten âcizim; maamafih halâl-i her mû'dilât ve asdı kay-ı bendegânına hâzır-ı imdâd ve muâvenât olan merhamet ve inayet-i zıl-lul-laht sâyesinde an karib bu müşkil mevki'den dahî kurtulacağıma mutmain ve tezayüd-i şân-ı saltanat ve millet daavâtına müdâvimim. Bâki uhuvvet. Fî 6 mart sene 97 (18 mart 1881).

Kardaşın
Kemal

N. Kemal'in bu mektubuna ilişik olan ve yine Ebuzziya'ya yazılan beş satırlık bir yazısında da şunları yazmaktadır:

"Gamdan ölmem korkarım gayret helâk eyler beni,"

İnsan hamiyetinden nasıl çatlamasın? Yunan konsoloshâne-siyle bidayet-i me'muriyetimde bir vak'a zuhur itmişti. Herif hükûmeti protesto etmek dâiyesinde iken nizâma tevfi-k-i hareket olundu; hazîne-i devlet için iki Yunanlı gemisi müsadere idildi. Bizim infisal-i muvakkatden istifâde ile gemileri yine bigayr-i hakkın Yunanlıya virmek istiyorlar. Vekil Beye yazdığım cevâbı gönderdim, okur da anlarsın. Subhânallah galiba bizim erkân-ı vilâyet hangi pâdişâhın vaktinde bulduklarını düşünemiyorlar.

* * *

Namik Kemal'in kısa bir müddet Midilli mutasarrıflığından açıkta bulunduğu sırada bir iflâs işinden ve yukarıda bahsettiği iki yunanlı gemisinin niçin müsadere edildiğinden dolayı mutasarrıf vekiline cevâbı:

VIII.

Midilli mutasarrıflığı vekâletine yazılan tezkire-i cevâbiyye suretidir

Dimestokli imzasiyle huzûr-ı sâmi-i vilâyetpenâhiye takdim olunup taraf-ı vâlâlarına havale buyurulan arz-ı hâlde müflis Riga'nın tebaa-i devlet-i aliyyeden olduğu evrak-ı resmiyye ile müsbet bulunduğundan ve hükûmetin hangi cihet ve evraka istinaden sefineleri müzâyedeye virdiği bilinemediğinden bahisle işbu evrak-ı resmiyyeye karşı merkuma Yunan sıfatı virilmesinin meydana konulması ve sefinelerin müzâyededen men'ile iycâbının icrâsı istida olduğuna ve merkum Riga'nın mezkûr sefinelerden Ayanikola ismindeki sefineyi Midilli'de inşâ itirdiği ve kendisi tebaa-i devlet-i aliyyeden bulunduğu beyâniyle sened-i bahrîsinin irsali lüzûmuna dair meclis-i idare-i livâ tarafından bahriyye nezâret-i celîlesine gönderilen mazbatanın bir sureti manzûr-ı âcizânem olmak üzere gönderildiğine ve işbu mazbata ile sened-i bahrînin mündericâtına bakılınca merkum Riga'nın tebaa-i devlet-i aliyyeden olduğunda hükûmetce ısrar olunmak lâzım gelir iken merkumun Yunanlı olduğu iddiasında bulunulması ve gemilerin müsadere ve müzâyede olunması elbette bir sebebe mebnî olacağına binâen merkumun tebaa-i devlet-i aliyyeden olduğu mezkûr mazbata ve sened-i bahrîde münderic olduğu halde Yunanlı olduğu iddiasında bulunulmasıyla gemilerin müsadere ve müzâyedesine gidilmesi esbabının iş'arı 5 mart 97 tarihli ve dört numaralı tezkire-i vâlâlarında beyân olunuyor.

Huzur-ı sâmi-i vilâyetpenâhiye arz-ı hâl takdim itdim; Dimestokli eğer bu sefinelerden birinde hissedar olmak üzere şahs-ı sâlis sıfatiyle iddiâyâ kıyam iden Kaptan Dimitri'nin davasına tevkil itdiği Dimestokli Fenali ise, bu adam yine o seftne davasından dolayı sahtekârlıkla müttehem olarak mahkemece taht-ı istintaka alınmış ve binâenaleyh müddet-i umumî muavinliği tarafından avukatlıktan muvakkaten men'edilmişti. Şimdi böyle bir mütteheme berâat-i zimmeti tahakkuk itmeksizin avukat nazariyle bakılıp da verdiği resmî istidayı kabul itmek nizâmen câiz olamayacağından ve vak'a âcizlerinin zaman-ı idaremde zuhur itmiş olmak cihetiyle şayed hükûmetce mes'elenin bu ciheti daht malûm olmamak hatıra geldiğinden bu adam vekil sıfatiyle kabul olunmamak ve kabul olduğuna surette çünkü bendegân-ı devlete göre muhafâ-

za-i nizâm ve vikaye-i hukuk-ı devlet vazifesince me'muriyet ve ma'zûliyyetin hiç farkı olmamasına nazaran zîrde vireceğim izzahat mevki-i resme konulmamak lâzımgeleceğini ve konulduğu halde Dimestokli'nin hilâf-ı kanun olarak avukatlığına devâmına müsaade idenler bihakkın mes'ul olabileceğini suret-i mahsûsada ihtar iderim.

Esas-ı mes'eleye gelince: sahib-i istida Riga'nın tâbiyyeti, evrak-ı resmiyye ile müsbet olduğunu beyân itmekte olarak taraf-ı vâlâlarından dahî buna delil olmak üzere sureti leffen irsâl olunan mazbata, muhlislerinin zamanında verilmemiş ise de gemilerin müsâderesine teşebbüs olduğu sırada o dahi nazar-ı mütaleadan geçirilmiş idi. Taraf-ı vâlâlarından dahî imâle-i nigâh-ı dikkat olduğu suretde pek kolay anlaşılacağı veçhile evvelâ zikrolunan mazbata bahriyye nezâret-i celîlesine değil liman nezâretine gönderilmiş bir şey olarak mündericâtı yalnız liman reisnin takririni hikâyeden ibarettir.

Sâniyen Riga'nın devlet-i aliyye tâbiyyetinde bulunduğu dair içinde harf-i vâhid yoktur. Sâlisen bu mazbatanın mahakimce ihticace sâlih yalnız bir fıkrası olarak o da bahs ettiği seffnenin yalnız bir hissedenden ibâret olduğunu musaddak bulunması ve evrak-ı resmiyyeye isnad-ı dava eden Dimistokli'nin ise seffneye hiç yoktan bir hissedar peyda idüb de anın nâmına olan şahsî sıfatiyle meydana koyduğu iddianın müzevver olduğuna delâlet eylemesidir; işte bu cihetle tezkire-i aliyyelerinde beyân olduğu gibi böyle mazbataya istinâden Riga'nın tebaa-i devlet-i aliyyeden olduğu hükûmetce ifâde ve bu ifâde de ısrar olursa idilecek hareketin netiycesi kanunen devletin malı olan iki seffnenin ziyânını istilzam iderek hükûmet-i mahalliyyeyi yâru-ağyar nazarında irtikâb veya hamakatle müttehem göstermekten ibâret kalırdı.

Ma'lûm-ı vâlâları olduğu üzere tefrîk-i tâbiyyet için elimizde bir kanun vardır ki *Düstur*'da 25 rebiulâhir 89 tarihiyle neşrolunmuştur. Kanunun mâkabline şumülü olmaz; binâenaleyh bu kanunun neşrinden evvel verilmiş pasaport ibrâz idenlere şimdiye kadar buraca 17 temmuz sene 96 tarihli emirnâme-i vilâyetpenâhî ile tebliğ buyurulan telgrafnâme-i sâmi hükmiyle muâmele olunmakta idi ki anın meâlî dahî devlet-i aliyye memurları tarafından vize edilmiş bu makûle pasaportların kabulünü hâvidir.

Me'muriyetimden bir az sonra Sakız'a giderek orada bulunduğum sırada merkum Riga doğrudan doğruya Yunan konsoloshânesine müracaatla iflâsını i'ân itmiş ve kendisinden alacağı olanlar dahî merkuma Yunanlı nazariyle bakarak konsoloshânenin ta'cin ittiği sendikalar vasıtasıyla işlerini görmeğe kıyam eylemiştir. Merkum ise konsoloshânenin dahî efkârına mugayeret hâlinde bulunduğundan Yunan konsolosu kendi emriyle doğrudan doğruya hânesini basmış, herifi hapse kaldırması üzerine akrabası tarafından bâzı şikâyetler vuku bulmakla vekâlet-i senâveri ile konsolos vekâleti beyninde oldukça ehemmiyetli ve hükûmet aleyhine ma'hud trateler mes'elesinden bin kat muhik bir dava zuhur itmiş ve hattâ Yunan konsoloshânesi hükûmeti protesto ile Yunan sefâreti dahî tarziye iddiasına kıyam eylemişti.

Sakız'dan avdetimde mes'ele bendenizin elime düşerek Yunan konsolos vekili hükûmet kakkında itdiği şikâyetten ircâ idilebilmiş ise de Riga'nın tâbiiyetini tâbiiyet nizamnâmesinden mukad-dem virmiş ve memurîn-i devlet-i aliyeye tarafından vize olunmuş bir pasaport ile isbat eylediğinden ahden ve kaideden merkumun Osmanlı bulunmasını iddiaya kıyâm itmek mümkün olamamıştır. Mazbataya istinâden böyle bir davaya kalkışmak ise kabil olamayacağı bâlâda beyân olunmuştur.

Muahharan merkum Riga'nın vaktiyle tâbiiyet-i devlet-i aliyeyede bulunduğunu iddia ederek iki sefîne iştirâ eylediği haber alınmağla ve çünkü bir devletin kendi mülkünde kendi tebaasından olduğunu beyân idenleri ecnebilîğe teşvîk itmek hükûmetin zaten vezâifine mugayir olarak ticaret-i bahriyye kanunnâmesinin birinci ve ikinci bendlerinde sefîne müsâderesini gösteren iğfal mes'elesi dahi böyle menfaatinin ilcâsına göre Osmanlı bayrağı çekmeği ve fakat yine davasını bir ecnebf konsoloshânesinde görmeği iki hükûmetin dahf nezâret-i kanuniyesinden kurtarmağa vesile ittihaz idenler hakkında bir zecr-i mahsus ve meşru' olduğu umûr-ı ma'lûmeden bulunmağla bu gemiler zikrolunan bendlere tevfikân müsa-dere olunmuştur.

Gerek bazı ashâb-ı matlûbun ve gerek sahtekârlıkla maznun olan avukatın, Riga'nın iflâsına bir şirket süsü verip de kardeşlerini dahî müşterek göstermeğe çalışmaları yalnız ahden ve nizâmen devletin malı olan bu gemileri böyle destse ile kurtarmak içindir. Çünkü Riga'nın kardeşleri bugün müflisin borcu olan mebâligi

kat kat tesviyyeye muktedir oldukları halde kardeşleri aleyhine hiç bir taraftan hiç bir suretle ikame-i dava olunmamıştır. Bundan başka Riga î'lân-ı iflâs itdikten sonra murisi vefât iderek yine madde-i iflâs olan malın bir kaç mislini terk eylemiş ve bu hâl mahkeme-i bidâyette Riga'nın Yunan tâbiyyetine ve binâenaleyh mirâstan mahrumiyetine hüküm ile beraber emvâl-i metrûke birader ve sâir vârisler beyninde taksîm olunmuş iken gerek Riga ve gerek Riga'da alacağı olanlardan biri böyle tâbiyyet-i devlet-i aliyye mes'alesi meydana koymamıştır.

İşte Dimestokli Fenali'nin bir takım teşvîkat ve menviyyât eseri olarak iltizam itdiği davadan maksad bazı memurların acz ve za'fından mümkün mertebe istifâde iderek hükûmet-i seniyyeyi bir hakk-ı nizâmîsinden mahrum itmekten ibâret olarak böyle avukatlıktan memnûc bir adamın sahte evrâk ile meydana çıkub da istinad-ı mazbata ile bilbedâhe mecrûh olan davasını terviç idebilmesi devleti, yâr-ü-ağyar nazarında en haklı metâlibin istifasından bile âciz göstereceği bedihîdfr. Muktezây-ı hâlin icrâsı ise vazifesini bilen me'murîne göre ayrıca şayan-ı dikkat bir vazife-i zimmet görünür efendim. Fî 7 mart 97.

IX.

N. Kemal, Abdülhamid'e bir eserini takdim ederek kendisine Bala rütbesi verilmiş olduğundan aşağıdaki arıza ile pâdişaha teşekkür ediyor

Şevketlû kudretlû azametlû mehabetlû mürettib-i meratib-i kadr-i âlem şehinşâh-ı ümem velînimet-i bîminnetimiz pâdişâhımız velînimet-i cihanıyân efendimiz hazretlerinin atebe-i felekmertebe-i cihandâverânelerine mâruz-ı çaker-i hâk berâberleridir.

Cenâb-ı halik-ül-levh-ı velkalem ve râttbefermây-ı erbâb-ı rakam, vücûd-ı âlem sûd-ı mülûkânelerini ilelebed mürebbi-i esnâf-ı ümem ve sâye-i ilm ve irfân ve himâye-i ihsan-ı mülûkânelerinde memâlik-i hilâfetpenâhîlerini dâr-ül-fünun-ı âlem buyursun.

Sadâkat ve hâmiyyet-i kemterâneme merhametten nail olageldiğim hüsn-i enzâr-ı bâhir-ül-iftihar-ı hazret-i pâdişâhîlerine iğtirâren yine bir takım münâsebetsiz sözlerle tasdi-i ser-i hurşid efser-i zillul-la-hîlerine cesâret idiyorum:

Abd-i ahkarları yazı karalamağa ümm-ül-hayrât ve mürebbiye-i kemâlât olan vâlide-i vâlid-i kesfr-ül-mehâmid-i cihandârîlerinin

mektebinde başlamış idim. Daima hoca mevkiinin fevk-ar-res-i ta'zim ve iftihârında duran "rütbet-ül-ilmü â'le-r-rüteb,, levhasından yazı meşk iderdim ki Osmanlı kavminin mâl ve nâmusu ve hayatını te'min ve tarîk-i terakkîsini ta'vin ile hâlik-i hayat ve müflük-i sabah-ı kemâlât olan hazret-i hakkın yer yüzünde bir zıll-ı müşahhas olduğunu isbat iden cennetmekân ebediyyül-unvan Abdülmecid Hân hazretlerinin yed-i müeyyed-i mülûkânelerinden çıkmış bir hatt-ı celt idi.

Abd-i kemterlerine rütbe hevesleri geldiği zaman intisâb-ı mefharetmeâb-ı hazret-i cihandârîlerini â'lây-ı merâtib addeylemiştim. Bir sebze-i nâcfeze, zıyânın taaluku kabîlinden olarak istihdamıma tenezzül buyurulduğu zaman mübârek lisan-ı cevherfeşân-ı hümâyunlarından "sen devletini, milletini seversin, ben de seni anın için severim,, hitâbını işittim. Bir iki gün sonra hazînet-ül-gayb-ı ihsan-ı cihân olan inâyât-ı celîle-i mülûkânelerinden def'aten ûlâ-evveli ile taltif olunduğumu mübeşşir bir ferman aldım. Mertebe-i ubûdiyette derecât olduğunu o zaman anlamağa başladım. Şimdi ise takdîmine cesâret itdiğim bir eser-i nâciz için o rütbenin bir derece daha terfî hakkında irâde-i kerâmetifâde-i hazret-i cihandârîleri sâdir olduğu haber veriliyor.

İmâm-ı Rabbânî'nin başladığı eser-i celîli ikmal etmek mahdûm-ı mükerrerime nasib olduğu gibi vâlid-i mâcid-i hazret-i pâdişâhî olan ve imâmet-i müsliminde bulunduğu cihetle bihakkın Rabbânî denmeğe şayan bulunan cennetmekân Abdülmecid Hânın "rütbet-ül-ilmü â'le-r-rüteb,, sözünü yazmakta gösterdiği kerâmeti şerh ve ikmal itmek sahîhan pâdişâhımız velînimetimiz halife-i cihan ve binâenaleyh İmam-ı Rabbânî-i zaman olan Abdülhamid Hân efendimize yakışır.

İhsan-ı mahsûs-ı pâdişâhleri olan rütbe-i celîle haddimden bin kat bâlâ ise de ilmim olmadığı halde yazı yazabildiğime hürmeten îftâ buyurulmuş ve o suretle eltâf-ı şâmile ve â'tâf-ı kâmile-i cihandârîlerinin cüz'iyâtın en küçüğüne varıncaya kadar şâmil olduğunu göstermiş olduğundan nefsimce ve kalem-i hakrânemin bir düşman devlet tarafından gösterilen toplara galip olduğunu isbat eylediği için vatanımca ve bâhusus ahlâk-ı hamîde ve eş-fak-ı sedîde-i mülûkânelerinin tagayyürden ârî olduğuna, âleme karşı bir burhan olduğu için velînimetim pâdişâhım efendime olan ubûdiyyetimce ne derecelerde müftehir olduğumu ta'rif idemem.

Maamafih rütbe-i hakîrânem â'lây-ı merâtip olan ilim olsa vicdan-ı kemterâneme göre ne yapayım ki yine rütbe-i ubûdiyyet-i pâdişâhîlerine tefevvuk idemiyor.

İnâyât-ı bîgayât-ı mülûkâneleri bir dereceye vardı ki vaktiyle tavazuan aczde kemal ve kemalde acz ile ma'ruf ibâresiyle nefsi hakîrânemi vasfeylediğim halde şimdi hakîkaten o ibâreyi teşekkürde acz ve aczinden dolayı dahî müteşekkîr olan nâmık-ul-hurûf tarzına tebdîl itmeğe bihakkin mecbur oluyorum. İfây-ı mahmedette gerek lisan gerek vicdan bir vasıta tedârik idemiyor; yalnız ötedenberi muvazabı olduğum daavât-ı ikbâl ve iclâl ve senây-ı kemal ve ikmâl-i hilâfetpenâhîlerini her münasebetle bir iki kelime değiştirerek ifâya çalışıyorum.

Ne kadar mümkün ise himmetin â'lâolsun
Milletin rütbesi ahdinde dü bâlâ olsun

Olbabda ve herhalde emr-ü-ferman ve lûtf-u-ihsan ahlâk-ı hamîdesiyle bihakkin pâdişâh-ı alemiyân olmağa lâyük olan şevketlû kudretlû merhametlû velinîmet-i bîminnetimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerininindir. Fî 8 zilkade sene 98 (1881 ekim).

Hâlâ ve dâima rütbe-i ubûdiyyet-i mülûkânelerini merâtib-i beşeriyenin kâffesinden bâlâ bulmak inadında ısrar iden abd-i ahkarları
Namık Mehmed Kemal

X.

Patrikbanenin Rumlar üzerindeki siyasi faaliyeti

Mübârek ve muallâ hâkpây-i semâsâsenây-ı hazret-i zıll-ul-lahtlerine mâ'rûz-ı abd-i ahkar ve çâker-i hâkberâberleridir.

Cenab-ı hak vücûd-ı âlemsûd-ı şehriyârîlerini ilelebed taht ve tâc-ı saltanat ve şevkete ziyet ve revnak ve tedâbir kaderte'sir-i cihandârîlerini kâffe-i teşebbüsatta muvaffak buyursun. Ef'âl-i mülkdârâne â'mâl-i cihandâverâne-i şehinşâhîleri memâlik-i (فسيحة) fesîha-i hilâfetpenâhîlerinin hüsn-i muhafaza ve î'mârına ve tebaa-i sadıka-i zıll-ul-lahîlerinin terfih ve ikdârına masrûf ve bu maksad-ı celfî-i şehriyârîlerinin hayyiz-i husûle vusulî ise mühimmât-ı umûrun kutb-ı merkez-i saltanat ve âfitâb-ı âsmân-ı hilâfet efendimizin dâima piş-i nazar-ı kerameteser-i hüdâvendigârîlerinde bulunmasına mevkufl olduğuna binâen ve hakk-ı kemterânemde ötedenberi istihkakımın bin kat fevkinde olarak ibrâz buyurulagelen

f'timad-ı çâkerperverâne ve tenezzülât-ı sıdkâşinâyâne-i pâdişâhilerine istinaden idaresi uhde-i kemterâneme mevdû' olan bir mülk-i hümâyun-ı pâdişâhîlerine müteallik zuhur itmiş bir hâdisenin ledüniyyatını arz ile tasdi'-i ser-i şevketefser-i tâcdârtlerine cesâreti ihtiyâra mecbûr oldum.

Saltanat-ı seniyyelerinin mebâdi-i zuhûrundanberi â'zam-ı eâdtsi olduğu tarih ile müsbet olan Rum patrikhânesi, mezâlim-i vâkıasiyle Bulgaristan mes'elesini ihdas itdiğine kanaat idemiyerek Cezâyir-i Bahr-i seftdde dahî bir hâdisi çıkarmak ile uğraşmakta ve ahaliyi igzab idecek ne kadar hareket var ise kâffesini ihtiyar itmekle berâber papasların teşebbusât-ı zâlimânesini icrâya hükûmet me'murlarını vasıta itmek ve bu suretle taaddiyât-ı vâkıayı devlete tahmül eylemek desise-i şeytankârânesinde bulunmaktadır. Hattâ Midilli cezâiresinde bulunan Limnos manastırının emlâki ecdâd-ı izâm-ı hilâfetpenâhtlerinden cennetmekân Sultan Selim Han-ı sâni hazretleri tarafından ihsan buyurulmuş bir fermân-ı âlî ile arazi-i memlekette olduğu tasrih olunmuş iken patrikhâne emlâk-i mezkûre vâridatının bir sülüsünü gasbetmek dâiyyesine kalkmış ve bundan dolayı ahali ile rüesây-ı ruhaniyye beyninde hasıl olan ihtilâf ufak bir mes'ele-i siyasiyye hükümünü almıştır. Patrikhâne ahaliyi ve ahaliye tarafdâr olan mezkûr manastır ser rahibini mazhar-ı lâ'net itmiş ise de zâten te'sir itmiyeceğini bilerek ihtiyar ittiği bu hareketin neticesiz kaldığını görünce yine maksad-ı aslıya ele alarak me'murîn-i hükûmete musallat olmak ve anlara icrây-i âmâl ittirmekle halkın nefretini patrikhânedan saltanat-ı seniyye aleyhine çevirmek dâiyyesine düşmüştür. Abd-i ahkarleri gibi terbiyye-i mahsûsa-i mülûkânelerine mazhar olmuş bir bende-i sadıklarini o türlü seyyiat-ı me'lûneye vasıta idemiyecekleri ve yalnızca sadakat hasebiyle nâil olduğum mehasin-i enzâr-ı maâlîsâr-ı mülûkânelerinden dahî bir takım müfteriyat ile duredilmekliğime muktedir olamayacakları bedfihiyyatdan ise de mülk ve millete müteallik bir hakîkati doğrudan doğruya arzda tekâsül itmek ubûdiyyet-i mahsûsa-i şehinşâhîleriyle müftehir olan bir bendeye lâyıf olamayacağını bildiğimden cereyân-ı maslahatın suver-i zâhiresi lâzımgelen makamâta resmen iş'âr olunmağla asıl mes'ele saltanat-ı seniyyenin kuvve-i gâlibe ve müessiresini patrikhânenin tervic-i âmâli için halk aleyhinde kullanarak hıristiyanları hükûmetten tenfir itmek ve patrikhâneyi

nazarlarında devletten ziyâde nüfuz ve haysiyete mâlik göstermekten ibâret olduğunu arza cür'et eylediğim muhat-ı ilm-i âlem-ârây-ı hilâfetpenâhleri buyuruldukta olabta ve katibe-i ahvâlde emr-ü ferman ve lûtf-u-ihsan şevketlû kudretlû azametlû merhametlû pâdişâh-ı cihan velînimet-i âlemiyân velînimet-i bîminnetimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerindir. Fî 16 rebiulevvel sene 1300

(13 kânun-ı sâni 1298). Çâker-i mahsus-ı cenâb-ı hilâfetpenâhi

Namık
Mehmed Kemal

XI.

N. Kemal'in kızı ve oğlu için arzısı

Şevketlû kudretlû merhametlû kerâmetlû pâdişâhımız pâdişâh-ı âlemiyân velînimet-i cihan efendimiz hazretlerinin hâkpây-i merâ-himihtivây-ı hilâfetpenâhtlerine arz-ı hâl-i abd-i bâhir-ül-ibtihâlleridir.

Cenâb-ı hak eb-i şeffk-i mülk ve millet ve mün'îm-i bâhir-üt-tevfik-i ashâb-ı sadâkat olan zat-ı şevketsimât-ı hazret-i zıll-ul-lahîlerini hergün bir nevi sûr-i sūrûr ile hurrem ve himâyet ve te'yi-dât-ı hilâfetpenâhîlerini mürebbe-i sunûf-ı ümem iderek nesl-i asil ve ırk-ı celîl-i cihandârîlerini nücûm-ı eflâk ile hem şûmar ve hurşid gibi ilâ âhir-il-eyyâm merkez-i câh ve celâl-i âlemde pâydâr buyursun.

Eben-an ceddin bâb-ı şevkct intisâb-ı hazret-i pâdişâhîlerinin memlûklerinden olan kızım câriyelerinin zaman-ı izdivâcî ve oğlum kölelerinin evân-ı tahsîli gelmiş ve oğlum kölelerini vatan ve millet ve velînimet-i bîminnet yolunda fedây-i cân itmek için bir dereceye kadar asker terbiyesinde büyütmüş olduğumdan birinin tezvici ve diğerinin tahsîli için Avrupa mekteplerinden birine irsali temennî olunmakta ise de bendegân-ı mahsûs-ı şehriyârîlerince kâffe-i harekât ve sekenâtda zerrenin şemse tâbî olduğu gibi ferman-ı kerâmetbeyân-ı hazret-i zıll-ul-lahîleri dâiresinde bulunmak akdem-ı vecâib-i ubûdiyyet bulunmağla kemal-i şerm ve hicâb ve acz ve iztirap ile hadd-i câkerânemin fevkine çıkarak bu temennây-ı kemterânemin iyfâsı hakkında istirhâm ve istid'ây-ı me'zuniyete cesâret eyledim. Olbabda ve katibe-i ahvâlde emr-ü-

ferman ve lûtf-u-ihsan velînîmet-i âlemiyân pâdişâh-ı cihân efendimiz hazretlerindedir. Fî 16 receb sene 99 ve fî 22 mayıs sene 98 (3 haziran 1882).

Çaker-i mahsûs-ı hazret-i pâdişâhleri
Mühür
Namık
Mehmed Kemal

Zarfın üzerinde :

Atebe-i âsmân mertebe-i hazret-i hilâfetpenâhiye şerefyâb-ı mesûl olmak ümîdiyle tanzîmine cesâret olunmuş bir arz-ı hâl-i darâatmeâl-i âbidânedir.

XII.

Vergilerin cibâyeti, nahiye müdürü tayini hakkında meclis-i vükelâda verilmiş olan kararın kabiliyyet-i tatbikiyyesi vali ve mutasarrıflardan sorulmuş ve Midilli mutasarrıfı Namık Kemal Bey de bu hususta vilâyete gönderdiği mutaleasından başka nahiye müdürü intihabı hakkındaki endişesini bilvasıta aşağıdaki arzı ile pâdişâh'a arz etmiştir

Saadetlü efendim hazretleri,

Arıza-i melfûfe bazı mevadd-i mühimmeyi hâvî olmağla huzûr-ı şevketmevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhîye takdîmine vesâtet-i aliyye-i kerîmânelerinin erzan buyurulmasını niyâz iderim. Olbabda emr-ü irâde hazret-i menleh-ül-emrindir. Fî 23 ramazan sene 1300 ve fî 16 temmuz sene 1299 (28 temmuz 1883)

Midilli Mutasarrıfı
Mühür
Namık
Mehmed Kemal

Muallâ ve mübârek hâkipây-ı şevket ihtivây-ı cenâb-ı şehinşâhîye mâ'rûz-ı çaker-i hâkberâberleridirki:

Hazfne-i celîle-i hazret-i pâdişâhîleri emvâlinin hüsn-i cibâyeti için meclis-i vükelây-ı saltanat-ı seniyyelerine verilen lâyihanın bir bendi istifsâr-ı mütalea için taşralara gönderildiğinden avâtif-ı celîle-i cenâb-ı mülûkânelerinden min gayr-i istihâl nâil olduğum me'muriyyet hasebiyle manzûr-ı kemterânem oldu. bu bendin bir fıkrasında her nahiye ahalisine yerliden üç adam intihap ittirilerek bunlardan birinin hükûmet ma'rifetiyle müdürlüğe ta'yin olunması muhassenâtı mucip olacağından bahsolunuyor.

Bu fikir İgnatıyef tarafından vaktiyle ilka olunan tesvîlât bakayâsından olarak nevâhînin kâffesinde müdürlüğe muktedir adam bulmak muhal olduğu cihetle bu suret ekser nevâhîyi bir takım nâehiller eline bırakacağından ve intihabı dâima ekser-i ahalinin kendilerine medyun ve minnettâr olduğu murabaha zenginleri kazanacağı meydanda olarak bunların ihtiyar ideceği mezâlim ise devletin evâmirine isnâd idileceğine mebnî arada bin türlü güftüğü peyda olacağından başka nezd-i kerâmetârây-ı cihandâverânelerinde umûr-ı ma'lûmeden olduğu üzere hristiyanlara cânib-i seniyy-ül-cevânib-i saltanat-ı seniyyeden her ne türlü müsâade vukubulur ise o müsâadeler derhal hukuk-ı müktesebe nâmını almakta ve Avrupa'nın müdahalâtı sâyesinde hiç bir vakit istirdad veya ilgası mümkün olamamaktadır. Cezair-i Bahr-i sefid vilâyetinin ekser ahali ise hristiyan olduğundan müdürlerin hakk-ı intihabı kendilerine virilince umûr-ı idârenin mebdei olan nahiyelerin kâffesi buralarca intihap ve ta'ayinleri hükûmetten ziyâde ahaliye aid bir takım hristiyan müfsidlerinin elinde kalacağı gibi bu vilâyet hristiyanları mahud Avrupa komisyonu teşekkül ider itmez Rumeli-i Şarkıye iltihak istidasını hâvî mahzarlar yetiştirmek yolunda nice nice harekât-ı bedhâhânedede bulunmuş olmalarına nazaran kendilerine öyle müdür intihabı için bir hak virildiği suretde bu selâhiyyeti, muhtariyyet-i idâre şekline ifrağ için her türlü mefsedete kıyâmdan geri durmayacaklarına Avrupa'daki eâdi-i din ve devletten dahî istedikleri kadar muâvenet göreceklerinden hiç şüphe yoktur. Çâker-i kemterleri vilâyetten aldığım tahrîrâta cevâben bu babda olan mülâhazât-ı kasırânemin bir dereceye kadar tafsiline müsaraat itmiş isem de mülke aid olan bu türlü masâibin def'i sahib-i mülk olan halife-i zamanın mukaddimât-ı vak'ayı sür'at-i mümkinine ile istihbar buyurmasına mütevakıf bulunduğuna ve dünyada zerre kadar bir değerim olmadığı halde mücerred devlet ve milletime olan sadâkat ve muhabbet-i kemterâneme bir mükâfat olarak bu türlü mesâil-i mühimmenin atebe-i âsmân mertebe-i zıll-ul-lahflerine arzına tenezzülen ve merhameten terhîs buyrulduğuma binâen bu tafsilât ile tasdi-ser-i maalîfser-i şehriyârihlerine mücâseret eylediğim muhât-ı âlem ârây-i hüdâvendigârîleri buyuruldukta olbabda ve katıbe-i ahvâlde emr-ü-ferman ve lûtf-u-ihsan şevketlû kudretlû azametlû ve mer-

hametlû velînimet-i bîminnetimiz pâdişâhımız pâdişâh-ı âlemiyân velînimet-i cihan efendimiz hazretlerindir. Fî 23 ramazan sene 1300, fi 16 temmuz sene 1299 (28 temmuz 1883).

Çâker-i mahsûs-ı hazret-i
şehriyarîleri
Namık
Mehmed Kemal

(Mühür)

XIII.

Nişan verilmesi dolayısıyla Namık Kemal'in bilvasıta teşekkürü hâvi arızası

Saâdetlû efendim hazretleri,

Mazhar olduğum âtifet-i celile-i velînimetimin tebşirine ibzal buyurulan inâyât-ı aliyye-i kerîmânelerine bilhassa arz-ı şükran ile berâber melfûf olan arz-ı hâlin atebe-i âsmânmeretebe-i hazret-i zıll-ul-lâhiye ref^c ve takdîmine vesâtat-i aliyyelerini temennî iderim, Olbabda emr-ü-irâde hazret-i menleh-ül-emrindir. Fî selh-i ramazan sene 300, fi 23 temmuz 99 (14 ağustos 1883).

Bende
Midilli Mutasarrıfı
Namık
Mehmed Kemal

(Mühür)

Mübarek ve muallâ âsitan-ı asmânînişân-ı cenâb-ı şehriyarîye mâ'rûz-ı abd-i kemter ve çâker-i hâkberâberleridir ki,

Cenâb-ı hak nişânenişân-ı meydân-ı izz-ü-şân ve ratibe fermây-ı vesâil-i fahr-ü-unvan olan zât-ı kudsiyyet simât-ı hazret-i pâdişâhîlerini ilelebed serîr-i şevketmasir-i cihandâverânelerinde ta^c yinermây-ı merâtib ve terakkîbahşây-ı mearib-i cihâniyân buyursun. Bâb-ı ihsanmeâb-ı cenâb-ı şehinşâhîlerinde kılâdebend-i ubûdiyyet ve nişâne nümây-i sadâkat olmakdan başka dünyada hiç bir değerim olmadığı halde hâk-i siyahı sîm-ü-zer ve seng-i hasîsi cevher iden nazar-ı kimyâeser-i mülûkânelerinin imâle-i avatifiyle kıymetsizleri kıymetlendirmek şânından olduğu için müstağrak-ı enva-i taltifatı ve mütehayyir-i ifây-ı teşekkürâtı olduğum merâhim-i mâlânihaye-i hüdavendigârflerinden bir de nişân-ı zişân ile behreyab-i mefharet buyurulmaklığıma şereftaalluk iden

irâde-i seniyye-i mülûkâneleri tebşîratı, sâmiânüvaz-ı ubûdiyyet olmuş ve hadd-i zâtında lisan, ed'îye-i tevafür-i şân ve iclâl-i şâhânelerine ve can ise hidemât-ı fâhire-i mülûkânelerine vakfedildiğinden mâ'raz-ı mahmedette tekrîr-i acz ile istid'ây-i afv ve merhamet ve arz-ı ubûdiyyet ve darâatten başka bir çare kalmamış olduğu muhat-ı ilm-i âlemârây-ı hazret-i zill-ul-lahfleri buyurdukdâ olbabda ve her halde emr-ü-ferman ve lûtf-u-ihsan şevketlû kudretlû azametlû merhametlû velînfmet-i bîmînnetimiz pâdişâhımız, pâdişâh-ı âlemiyân velînfmet-i cihan efendimiz hazretlerininidir. Fî selh-i ramazan 1300 ve fî 23 temmuz sene 1299 (4 ağustos 1883).

Nişânedâr-ı ubûdiyyet ve râtibedân-ı sadâkat-ı mülûkâneleri olan çâker-i mahsûsları

(Mühür)

Namık
Mehmed Kemal

XIV.

M. N. Kemal'in Abdülhamid'e yılbaşı tebriki arızası

Mübârek ve muallâ âsitân-ı maâlî nişân-ı cenâb-ı şehinşâhîlerine mâ'ruz-ı abd-i ahkarlarıdır.

Nezd-i kerâmetârây-ı hazret-i hilâfetpenâhîlerinde müstagnî-i arz ve izzâh olduğu üzere ashâb-ı tahkik her asr için bir müceddid zuhurına mû'tekid ve bu î'tikadın makrûn-ı hakikat olduğuna tevârih-i islâmiyye şahiddir. Teceddüd iden asrın müceddid-i mâ'nevîsi ise bilcümle müdrîkân-ı hakîkate

maksadı rahat-ı ahalidir,
bu şehinşâha ihtiram olunur,
terk-i rahat değil merâmı için
yoluna ölmek iltizâm olunur

meâlini vird-i zebân-ı hâl itdiren kutb-ı dâire-i hilâfet, pâdişâh-ı Muhammedî haslet vâris-i taht-ı Süleymanî Sultân Abdülhamid-i sâni efendimiz hazretleri olduğuna vücûd-ı hümâyûnları burhân-ı mücessem ve ef'âl-i cihandâverâneleri kazayây-ı müteselsileden mürekkep bir delîl-i müsellemlî olmağla hasb-el-ubûdiyye bu tevîfik-i celîl-i ilâhînin tebrik ve tehniyyetine cesâret ve cenâb-ı tahvîl fermây-ı edvâr ve اعصار â'sâr on üçüncü asr-ı hicrîde millet-

celile-i islâmiyyeyi * meyâmin-i ikdâmât ve mahâsin-i kerâmât-ı pâdişâhleri sâyesinde mehcûr-i ekdâr ve feyzyâb-ı envâ-i iktidâr ve iftihâr ve ondördüncü asrı dahî müşâhede-i likay-ı mes'adet intimây-ı zill-ul-lahfleriyle karîr-ül-ayn-i mesâr eylemek daavâtına muvâzabet eylediğim muhat-ı ilm-i âlemârây-ı şehriyârîleri buyuruldukta olbabda ve kâttbe-i ahvâlde emr-ü-ferman lûtf-u-ihsan şevketlû kudretlû azametlû mehâbetlû me'hametlû velnîmet-i bîminnetimiz pâdişâhımız velînîmet-i cihan pâdişâh-ı amîm-ül-ihsan efendimiz hazretlerindir. Fî gurre-i muharrem sene 301 (2 kasım 1883).

Çâker-i mahsûs-ı pâdişâhileri

Namık

Mehmed Kemal

XV.

Girit Müslümanları hakkında pâdişâha takdim edilmek üzere Namık Kemal Bey tarafından Ebuzziya Tevfik Beye gön derilmiş bir mektüp

Birâder !

Bilirsin ki din ve devlet düşmanlarının bu memleketi batırmak için birinci teşebbüsleri Girit üzerinde vukubulmuş ve bu teşebbüsün birinci tesiri bizler gibi hamiyet sahiplerine dokunmuşdu.

Bu Girit mes'elesi ma'rif olan yedi başlı ejder gibi bir başı kesildikçe yedi başı daha çıkıyor; Pâdişâha seni ben takdim etmiştim; bu mektubumu da sen pâdişâhıma takdim it; ikisi de pâdişâha birer nevi hizmettir. Bir hizmetin ikişmesi nevâfil namazı gibi allah indinde bile makbûl oluyor.

Girit müslümanları ötedenberi pek iztirap içindedir. Evvelâ ma'lûmdur ki oradaki müslümanlar adanın tasarrufca nihayet üçte biri hiristiyanlara ait olarak üçte ikisi kendilerinin iken yine emlak tasarrufu nâmiyle Girit'in hiristiyan malı olduğundan bahsediyorlar.

Sâniyen ben makamât-ı aliyyeye mâ'rûzat-ı müteaddide ile bahis ve beyân etmiştim ki Cezâir ve Girit halkı hiç bir vakit Yunanlı olmak fikrinde değildiler. Yalnız Fotyadi Paşa

gibi Samih Paşa gibi me'murlar Girit halkını canından bîzar itmiş, islâm takımı devletten ayrılmamak için muhâceretten başka bir çâre bulamamış, hıristiyan takımı Yunana iltihak mes'alesini devlete değil bizim me'murlara karşı bir vesile-i necât ittihaz etmiş, arada bir mes'ele-i düveliyye tahaddüs etmiş, sürünüp duruyor.

Girit müslümanları o hâle gelmiştir ki vaktiyle memleketlerinde bey olan, ağa olan bîçâreler şimdi buralarda yüz yirmi kuruş aylıkla zabtiyyelikte sürünüyor. Midilli'de bugün teftişlikte, zabtiyyelikte istihdam olunan Girit müslümanları otuzdan ziyadedir. İzmir'de, Garp Trablusunda bu mikdarın onbeş yirmi katı var; etrafa da dağılmış olanlar düşünülürse muhacirlerin nüfus-ı zükûrî beş bini tecâvüz ider ki âdetâ ufacak bir ordu demektir. Bu hâle ise herşeyden ziyâde Fotyadi Paşanın valiliği sebep olmuştur. Mübârek zât otuz bin kuruş maaş alacak, âna da meclis-i umûmînin ekseriyyetiyle muvaffak olacak. Meclis-i umumî ise dünyanın hiç bir yerinde görülmemiş bir kaide-i garibe ile yalnız Yunanlılık fikrinde bulunanlardan değil ekseriyyet üzere resmen Yunanı tanınmış olan habîslerden mürekkep. Hülâsa paşa mürtekip, â'zâ edepsiz orada bulunan hey'et-i islâmiyye ise serveten dirâyeten edyân-ı sâireden olan hemşehrilerine galip olmak hususunda memâlik-i pâdişâhîde münferid iken bir habîsin sâye-i şeâmetinde mahv olup gitmektedir.

Muhtac-ı izyâh değildir ki Giridlilerin (sağlık selâmetle verilmiş olsa idi) itâ idilmiş olan fermânında "oranın valiliği hıristiyanlığa hasredilmiştir,, irâde buyurulduğu halde bir müslüman da gönderilebilir; yalnız yanına hıristiyandan bir müşâvir virilir ama bu cihette bazı mahzur tasavvur olunabilirmiş. Valinin hıristiyan olmasında da öyle bir büyük muhatara yoktur, fakat Fotyadi Paşa vali, Hamid Bey müşâvir olursa o zaman Girit bütün bütün Yunanistan'a teslim idilmiş demek olur.

Bir az keyifsizim, mektubumu söyleyip de yazdırıyorum; maamafih canım da yanıyor. Umî iderim ki mülkün her cihat-ı icrâatına muhît olan nazar-ı hakm-i hazret-i pâdişâhî Girit'i daht mevcud olan seyyiâtından kurtarır, bâkî dua. Fî 31 kânun-ı evvel sene 99 (12 ocak 1884).

Kardaşın
Kemal

XVI.

**Girit'te bir Türk gazetesinin valinin emriyle tatil edilmesi
üzerine Midilli mutasarrıfı Namık Kemal Bey merhumun
Ebüzziya Tevfik Beye gönderdiği bir mektubu**

Birâderim,

Girit'te tab^c olunan *İntibah* gazetesinin bir nüshası leffen gönderiliyor; bunda münderic bir bendin mefadından dahî istidlâl idersin ki hiristiyan gazetelerinin hukuk-ı saltanat-ı seniyyeye mazarratı derkâr olan neşriyyâtına hükûmet-i mahalliyece sükût ile muâmele olunduğu halde bir kıtal vak'asından dolayı zabıta aleyhine bir Türk gazetesinin dercettiği bir kaç söz üzerine ta'til ve muharrir tevkif olunmuştur.

Rum gazetelerinin melfuf *İntibah* nüshasında münderic neşriyyâtının fıkarat-ı mütercimesi âdeta ahaliyi devlet aleyhine sevk ittiği halde buna Vali Paşa hazretlerinin sükûtu Rum politikasına hizmet itdiğini vâzıhan isbat ider. Girit valiliğinde bir Yunan zabiti bulunsa hiç olmaz ise nefsinden hicâb iderdi de gazetelere bu kadar edepsizlik ittirmezdî; geçende dahî tafsilen yazdığım veçhile Cezîre ahali-i müslimesinin vikaye ve muhafazası merhamet-i pâdişâhiye mütevakkıf kalmış ahvaldendir. Bu hakikatleri atebe-i maâlimertebe-i zıll-ul-lahîye iysâl emrinde ibraz ideceğin himmet ve hamiyet velînîmet ve vatana bir güzel hizmet olur. Yatakta keyifsizim; hekimler yazıyı menettiler, anın için bu mektubu da çâresiz başkasına yazdırdım. Bâkî dua. Fî 7 kânun-ı sâni sene 99 (19 ocak 1884).

Kardaşın
Kemal

XVII.

**İsperat adaları ve bilhassa Sömbeki adasına kaymakam
tayini hakkında**

Saadetlû efendim hazretleri,

Cezâir-i Bahr-i sefid yilâyeti dahilinde İsperat nâmiyle mâ'rûf on iki ada mevcûd olarak bunlardan dördü cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı sâni zamanında virilmiş ve Tanzimat münasebetiyle bittabi^c hükümden sâkıt olmuş bir fermân-ı âliye istinâden ve diğerleri de anlardan aldıkları su-i misâle imtisâlen devlete senevî suret-i maktuada biraz şey virerek ve ihtiyar meclisleri ahalden o maktuun onbeş yirmi misline yakın paralar alarak

ما بين ما بين النهرين سرنا حبيبه ما عيب

عطفون اسم حبيبه

جناب وایام عمر و نوکت خواجه لانه ریدلی ایچونده و لغیریم و اداوه سرک فاده شهید یاری نوقیفات حبیله الهینده و حیدر سوره مجید
اوامانیه صفات ایاغ نه بروری و ایمان اسماء سخافات حکارتم نسوی هفت خلاقیه آثار کرامت و ناز و نه اولی و نه فائز کمال انک
حفته سرفه و ابد و زمانه ماحم نه حرف و لغت کافه و کلاه و نبر و سینه جلی لایح جیانه اداه پایلی ایچیکه بروده اولیغ عیب
و صراغ خامی سزک لغت جناب صراغی اوز هیجر افری بیله بیونقیغ عالی نکر و عواف سزیم انصافه یانه بی براف و افره افره
اینگله بزرگام سف و اما بیکه کوره اشاده عواف و سزیم عواف حرف و لغت و سزیم اولیغ کوره نونی و عسوف عالی
و رسم و اسطه باهر لغت سزیم اسادا و سزیم و سزیم بیله بیونقیغ عالی نکر و عواف سزیم انصافه یانه بی براف و افره افره
بیک قاف نوقه لاره حربه اهر بیله سزیم سزیم و نیک اولیغ معین ادره عفره اهر بیله سزیم کانی ادره سزیم سزیم و نوق
بویغیم سزیم نکر ادره سزیم کوره کوره معصوم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
بوز قیده انصاف و عیالیه حد یایان اولیغ سزیم سزیم و نوق سزیم ادره سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
و نوق سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
کوره لغت سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
دیوه کور ادره سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
و کافه کور ادره سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
حکمت ادره سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم
و کافه کور ادره سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم سزیم

Namık Kemal Mabeyn Başkâtipliğine gönderdiği yukarki ariza ile mâsumiyetinin bilmuhâkeme tahakkuk etmesinden dolayı mevkuf iken biriken maaşlarını istiyor.

حکایت اولدم ایچیندی

ایضا دعایم و حساب ادخلام حساب خلایق کیم لایق سیزیم سبب الرحمة والعفوان هم فی زمانک زمانده بوکجه بولایم حواریم بره
 نظر انصاف لوکای بیری معلومیلر ساعیریزده مظهر العباد اولور عینی کوزله ایبره سکو اقی صفت عبادانای بیری ترابلد نزارا ایه مظهر انصاف
 بر و نصیحه کوزله ایلد ساعیر کیمده اولم انیکیمه عولطف سیر بادیم نه تر قیسمده اولم انیلور بولور اوف اهنه و کوزله ده سینه
 برده بره ایرو ایلگیلو مثال سلسله کیمه حالی ایله بریزانده طبعه خاطر همینه هاگر عیفت بروردوی خطوبیلر بو عیفات
 او درنه سیرک صفا معترف و محمدت بولی سراج بادی شهید کوز کوزو نسی عی حضور همان تر عیفته بیظوری اربانه ایلک سیسی سواد نزل سورد
 سغرده و اینلر کیم سیر بیز بیز ایچی سر باه اولدینی فاین ایلما، مهال و فاعل معنی کوزانه هنام بولدی ذات اهل بیز بیک خیرت بیخی
 انیعوق اولو انصاف و عدلی بیری هاید فضیله ایرون طوبیور حضور همینه ده دیز کوی طریقت اولانیم همی بیز انرو اولم دیلین و بیز
 حال بیکاریم ده برده بره اوز سر جمال ایلمور چوکه نه کینجه ده نام هفتیم خیر خلق ایلمور امانه اگاه غلظه بیزلر اولدینی برحق اولار
 ملک هفتیله ایزیک بارک سیر همینه ایلد اولانسی و بعضی معرفت کوزانه نزلده معترف امانه اگاه غلظه بیزلر اولدینی برحق اولار
 انبیا اولدی کیمده مباحاتنک دوج سجا حقیقده و فاعل عیامت ده بیز نه کیم حاکم صراطیم
 جناب هم سیر و فایق قانکه و اجلل جلا بیزی مرام سیر باری و فاعل هذو نکار بلی کیمی حجه و بی بابنه ایلمور و بعضی صفت اولار
 بیکریم سیر کتایب جلا بیزی ایزاننامک اولدیک و بیکر کله معنوی عزم اولدیک ایعارن علم اولدیک معترف اولدیک حاده دنهات ایلمور
 کیمی کل اولم بولم بولم بیزده عالی اولدیک صرفت ذره بردان عالمیا اولدیک معال مظهر اولدیک نوح جلا نه دعا کماله و بعضی صفت اولار
 عبد همیری کیمی عاقل اولدیک کل دیباده ذره خستار بنفسمه و کوزله مضطر اولدیم حجه سنک حدیث بیک ذات باله سیر بولدینی عرض سنک
 بنفسمه بیز اولدیم معترف و اوده بر یاد ساه بیم یصفه و سیر ساه عیلم الا هانک غبه و کله بولکانه سیر عاقله قانکه و بعضی صفت اولار
 تکوانعه قانکه عرض اولدیک اجده لر دردن ایلدیم سیر بولدیم سیر بولدیم سیر بولدیم سیر بولدیم سیر بولدیم سیر بولدیم
 سلیمان و جل ساه سیر ساه عاقله سیر سیر اولدیک اوزولک هاگر ایزدی سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر
 تکوانعه کیمده کمال و کمال عیلم بولم یصف اولدیم سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر سیر
 جلیقه نفعینه حجه سیر
 و کوزله سیر
 دیم خالو اربانیم همینه ایلد

سارک و معلا هائیای کسبای حرب خدیجه سوزن عده حضرت و حاد حضرت بود و در برد
 بلجمه افراد ملت و با خصوص این فایز کانه سلمتی حمایه لهما سایه رح مراد بزرگه لهر حال و از عجز بر این حضرت فیض مطلق و ظهور نام نوی خود فایز
 الی الیه نایج و تخت سوگند و خلافت زینت و درویش و بلجمه یافت سالاف برورانه و نشینت خدیجه و رانه جریانها هائیره موقد بود و کس
 ستمی و فرستد و با صره مظهرتم اولاد انواع مرحوم علیایان عبید استر لهدیزنده لهما بحسی مانوفی حضور اوله به جو قدرتی عالی کوس اولیم و در
 برهنه لاهفته موافق و فقط در حق برهنه و اوله اوله و ستمش لهور اولاد عواطف و انصاف سینه طیل المهر بزرگه از حق حمله مطایه هنر خدیجه
 نزلت بی بیوس قبینه دوستیکم حاله الراف علیه ایا زهنی و نرا ما حبه اخلایه لهنی او حله معانک زهنی فوفدن جبارانه از اوله ابراهیم
 در هر در جگر لهنی هدر فوفده حقیقه هکن سینه ناک شرف و من سینه اینه کلای نصد صانک باکریم هکن هکن منا اربانه و در حق حمله مطایه
 ملک کایر زین بودی و تحفه بی بیوسات جناب سید سهر باری و بیوسات عده و چون مکند اید بمانک عده ابقاری حبه عجز و کمال و کمال
 هجرتک بقدمه مایه و فتح نعمت و دولت و منته صدقانه عجز سرباری اولیک جگر خدیج با بصد بیه نعلون برک سینه لهوری خدیجه بود
 انصای مرتب بشرب و حق عمراری بنظر اوله کون زیاد و ندر بخ ساد و افتخار موجب الامله و محبت تحفه و کمره بر عجز و حق برک علی
 عجز و از حبه سوز از بر زور و موقوفه الامله عینه و کلمه و جملات و از بره عجز و در فریخت و اقام بر بهی الاقام سهر باری عبا با بقیله
 حدیث کتبا بحیره علم ادربن و حالک امروز از لطف و ماز و فتح نعمت جلایه اولاد با ساه حکیم الامره و نیز هدر زور
 کار با و حبه

İtalyanların şikâyetine karşı Abdülhamid'in Midilli mutasarrıfı
 Namık Kemal'i tutması üzerine merhumun doğrudan doğ-
 ruya teşekkürü hâvi arızası.

توتونو فرغونو ملائوتو ملب تری علم نشاهام اولی مرتب باقر اولی مرتب جلیله افروز هفتاد و نه فلفله
جلان اولی مرتب عدوی جگر حکم اولی مرتب

خیا علی ایلیوح زعفر ویزه فرمای ایله بق وجود علم سود ملوکا اولی مرتب مربی افاضت تم پو اعلی مرتب و عرقه و حبه و اصابه
ملوکا اولی مرتب عدوی مرتب علم جیوسه

مرف و جب کزاه مرتب نای اولی مرتب عدوی. بر اولی مرتب عدوی. هفتاد و نه مرتب باقر اولی مرتب جلیله افروز
بر اولی مرتب عدوی مرتب

عبدالمقرری بارش اولی مرتب افره و مر. کالان اولی مرتب عدوی. اولی مرتب عدوی جلان مرتب عدوی جلیله افروز و اعلی مرتب عدوی
فرد اولی مرتب عدوی افروز اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

عبدالمقرری مرتب عدوی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

امام پانین مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
امام پانین مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

احمد مصطفی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
احمد مصطفی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

مع رفیه مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مع رفیه مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

عنان بنایان ملوکا اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
عنان بنایان ملوکا اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

سوی حقیقه ایجاب رفی تنده عجز و عجز اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
سوی حقیقه ایجاب رفی تنده عجز و عجز اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

کرت لند کرت و عدوی بر اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
کرت لند کرت و عدوی بر اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

هوای مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
هوای مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

Padişahın resen iradesiyle bâlâ rütbesine terfi eden Namık Kemal'in teşekkürü hâvi arızası.

حال اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
حال اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی
مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی اولی مرتب عدوی

سختی و زانو درخت کز آنکس که نیست باز هر بار شاه علی به دست خسته باد از هر طرف زینک کجا رسد امور خود قیامت عین حال علی را در برابر
 جناب محمد ابراهیم خلیفه ملک دست و سر باقر التوفیق صاحب مرفق دولت و آنکه کسمانده حضرت ظل العالی هر که در بیخ سوسر و در به عزم و حسن بنیادین خلقی که در
 مرغ صوفی نام ابراهیم خلیفه و عزیز و جلیل جلالت بودی بجمع اولاد که از کسمانده و در سینه کی با اخراج ابراهیم که راه و دولت عالمه را بر سر ابراهیم
 مایه عید با آنکه کتاب حضرت ابراهیم خلیفه ملک مملکت در اوله از هر چه از بزرگ زاده بودی و اولی که از ملک اوله شخصی که کسی و او که در درباری و در ملک
 و در حق نیست بولنه فدای جانم که اینک بخوبی در درجه و در عسکر بر سینه و بوسه اولی که در بر ملک نزدی و دیگر ملک تحصیل ابراهیم در دنیا کند که در بزرگی
 نمی آید بولنه در دنیا که در عسکر بر سینه و بوسه اولی که در بر ملک نزدی و دیگر ملک تحصیل ابراهیم در دنیا کند که در بزرگی
 حاکم عبودیت بولنه کمال شرم و حجاب و عجز و اضطرار بدین حیث که در اوله از هر چه از بزرگ زاده بودی و اولی که از ملک اوله شخصی که کسی و او که در درباری و در ملک
 و فدای جانم که اینک بخوبی در درجه و در عسکر بر سینه و بوسه اولی که در بر ملک نزدی و دیگر ملک تحصیل ابراهیم در دنیا کند که در بزرگی

حکومت اولی
 مایه عید

Kızını evlendirmek ve oğlunu Avrupa'da tahsil ettirmek isteyen
 Namık Kemal'in padişah'tan mûsâde istemek için
 takdim ettiği arıza.

مایلک و بعد از آنکه شما در تمام دنیا و در هر طرف که میگردید و میخواستید که در هر طرف که
 جناب محمد ابراهیم خلیفه ملک دست و سر باقر التوفیق صاحب مرفق دولت و آنکه کسمانده حضرت ظل العالی هر که در بیخ سوسر و در به عزم و حسن بنیادین خلقی که در
 در دنیا که در عسکر بر سینه و بوسه اولی که در بر ملک نزدی و دیگر ملک تحصیل ابراهیم در دنیا کند که در بزرگی
 حاکم عبودیت بولنه کمال شرم و حجاب و عجز و اضطرار بدین حیث که در اوله از هر چه از بزرگ زاده بودی و اولی که از ملک اوله شخصی که کسی و او که در درباری و در ملک
 و فدای جانم که اینک بخوبی در درجه و در عسکر بر سینه و بوسه اولی که در بر ملک نزدی و دیگر ملک تحصیل ابراهیم در دنیا کند که در بزرگی

نام محمد و نام اولاد
 مایه عید

Namık Kemal nişan ile taltif edildiğinden dolayı Abdülhamid'e
 teşekkür ediyor.

حادك وعلا سانه عالی به هاب ستر نصیر به صورتی که خطیر به
 تذکره آری مضمون حدیثی هدیبه سنغی عرض واضح اولدی دره صحاب شخصی و غصه کجوده بحدود لود به مضمون و برین غمادک نهنه مضمون
 نوارج اسلاید سله دور کدر در بلا عصب مجتوسبی بالجه سر دره کا ضعیفه ۹ مضمون ارفا اها ادر بوستز لعه اهدام لود برارینه
 ککل بیله کجوه بونه دلک السلام لود مای و در بلا حال تیره قلب زنده خلافت باد ساه کجوه مضمون وار تخت سینی سلطانه علی الحاقی اولدی
 هدیوی اولینه هود لود بی هاد کسم وافعال اوله اوله اری نصای سنده در یک بر لولیم الخله مبعده بلقیه جیل لولیک بیک نهنه حد
 بو خاتبه کجوه فراسر لود و غصه اندر و بی غصه کجوه به سلبه ممد لود و کسمه کرامت باد نصیری با سنده کجوه آراد و نصیحه نهنه اولدی و کجوه
 زنده در بی غصه کجوه فراسر لود و غصه اندر و بی غصه کجوه به سلبه ممد لود و کسمه کرامت باد نصیری با سنده کجوه آراد و نصیحه نهنه اولدی و کجوه
 امرو اوله و لطف اده بیک لود و غصه کجوه فراسر لود و غصه اندر و بی غصه کجوه به سلبه ممد لود و کسمه کرامت باد نصیری با سنده کجوه آراد و نصیحه نهنه اولدی و کجوه

Hicri XIII. asrın nihayet bularak XIV. asrın başlaması sebebiyle Namık Kemal'in Abdülhamid'e takdim ettiği arıza.

ر.ر.

کریم در وضع اولی که انجا غرض از آنست که بر کسی لغت نویسی بود. بگونه مذکور بر بزرگ معاصر
 در عهد اول این است که غرض از آنست که حقوق سلطنت سید معترف در کار و در آن شریانه معلومه
 مقرر است و معاصر در بعضی موارد. در کنار و قدری در غرض از آنست که مصلحت علیها بر آن غرض
 در بعضی اندک بفرج سوز او در بعضی نظیر دیگر و توقیف اولی است.

در عهد غرض از آنست که موقوف است و سده مذکور نیز باین فقرات شرحی عا. نا. های بی رول
 مایه سوه اندک ملک بود و اولی است که در این موقوفی روم بولند و خدمت اندک می
 است. ایند کریم و ابلانده بیرونه مصلحتی بولند هم اولی است که در عجب ایند روی ده
 غرض از آنست که بود. در بزرگ ایند بر روی کجده در حق تقصیر بازمی و در هر جزیره اهلای مسکن
 و فایه در موقوفی مرحمت باین همه موقوفه قلمرو اولی است. بوقیعیاتی بقیه معالایه
 ظل الهی ایصال امرت از آنست که به مصلحت است و در وقت اولی است که در وقت اولی
 بقا در بعضی همایه بازی بی مصلحت است. اندک بگونه بومانی در چهاره از آنست

باز در بر دم بقی روی \ / کلاوی
 در اسک
 کمال

Namık Kemal'in Ebüzziya Tevfik Bey'e diğer bir mektubu.

سارک و معلو ها کبابی سوکت اهنوی حساب سرتشاهی بمهر و نون عید کمره و جا کرهاک بربر بربره

حساب بجدد و نای ادم و نصیب ای مخفی علم شکل بجه نمونه سماه عبادتخانه انسی و جاه اولدیقه و چهار نیمه اولدی محمدی ستم جرات جلازه بغا اولدیقه امام المسلمیه و ظلال انوار
 ایشیز حریف نریک وجود مسود سیز بدی قیسه اقبال ام و نام سوکت ارتسام جلازه بدی نیت آرای سابر عرض شمس پوز کوه ردوس کوبیزنه بعضی بجاره اولک سانه جرات
 لغوز با ننهالی رنفر ارتزاده دوسه کلری کولسی اوزرینه بعضی مدحطاف فاصربه هاوی نقیینه شها بر اولدی عرتقال کتره ملک لطفنا و نزلو نقیبه و مطرف حساب شهبان اولدی
 اولدیغی شسر داوج کوبره در و شریک غروس مصطفی وجوده کوبیزنی عرض بیتم مسجد لرینه جمعه نمازی دمی دا اولدی اوزره اولدی شریک غروس و شریکه جمیع شفا ش
 اداوه کزانه اداوه خلد قیهری نعامه شمس اولدیغی و فرقه حفظه اولاده مطالعده اعجاز ملک دمی نقیسه عسکری های انکار شهبان اولدی بودله نقیسه سم بلک قناری طرفه کسبه
 معرقاته اداوه فرقه نظیر اولدی ستمای بکلام اید اعجاز ملک فاطمات فوشده اولده تروج و اسحاق شهاب لرینه نظیر اولدی شکره برده خلیف زینب کرم حفظه
 ایدال معالوده الطاف جمال حساب شهبان اولدی اسطفافی خدمت و اسعافی انقای همی کلکزه کوستر ملک سانه اوله نواصحا سید معما و لطفات سبه انکار لرینه خدیجه
 مرتبت اولاده وانا نصیبه ستر می جود انبار کاشی نعت وضع اولدی و وهله انواع عواضف شهاب لرینک تعاقب بدی لرینه اوله دهری درمازه محمدت اولاده حاکم لرینه ستر
 کوشا رنج و جبرق کیمدر بدای رتدک دمی چینه مشهور اولدی و صلی لید طلی الیهدی نام اسیا کارای و دیات برور سر خلا قیهری بود لریم دمی خاندان بود لرینه
 خدیجه کینه استناه اولدی کرک دکر اولدی کوبره و کرک عجبیره نیک سایه جلازه بولنا ادهه سلاویه نکت خسرتم برده بو عدول اولاده اسیا بدی ناسته ستر شهبان لرینه
 کوبه برور دجه کاه فریغه وضع هیبه بزال ایزدیزه بریدر و شانی و نزل لر سانه و اجلاک همی لرینه کولای نیک سوکد و ستر انبار موانسا بدی لرینک تقریبی نابل و مندر حاجت
 بچوه بودجه بایر برید بیلد رسد کشف بو صلبه بر بر سیم بلک قناری کونه کلکله اولدی و قاطع احواله اولدی و انوار لطف و احسان دیش صلی ستر سوکد و نوز جلازه کوز اولدی
 ایله بیع اولدی و ای کابولدی ای

دار محمد صوب
سهر نای

احسانه حمیده الهیانه جناب ولی الصید ملک فریغه شکرای
 ناظره دار و قان باک قول لرینه بولونه کلا میونه ایله آتدی قرضه
 حضور معالی سوره حساب خلافت صبره عمره و نقیبه قناری نزله

عصا قوی
اولاد لرینه

Namık Kemal'in Rodos mutasarrıfı iken bazı hususlar hakkında
 mâruzatının nazar-ı dikkate alınmasından dolayı teşekkürü havi
 arızası ve arızayı takdime vasıta olan Ebüzziya Tevfik Beyin
 bir derkenarla bunu padişaha takdimi.

کمال بک قولدرده لطفه آیدیم ای کتب بملوله بیروی الهک نامه اراده
 نظامنا ضبط ایکنی کینه نجا سفینه سوزن سوزن و کینه با نرسه ایکنی نرسه
 صورتی جرابی سوزن کینه احوال غیره اراده سنی صورتی اولی غیره بود
 سطر بحالی سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه

آمال عالی آسمان حبس ایکنی سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه
 نایب رنک ایکنی سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

کمال بک قولدرده لطفه آیدیم ای کتب بملوله بیروی الهک نامه اراده
 نظامنا ضبط ایکنی کینه نجا سفینه سوزن سوزن و کینه با نرسه ایکنی نرسه
 صورتی جرابی سوزن کینه احوال غیره اراده سنی صورتی اولی غیره بود
 سطر بحالی سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه
 آمال عالی آسمان حبس ایکنی سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه
 نایب رنک ایکنی سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه سوزن کینه
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

Midilli mutasarrıflığından muvakkaten infisali meselesine dair
 Namık Kemal'in gönderdiği evraka Ebüzziya'nın
 derkenarı ve padişah'a takdimi.

kendi kendilerine birer idâre-i müstakille teşkil itmiş ve saltanat-ı seniyyenin hemen her türlü evâmirine, imtiyazlarına muhalif olmak bahânesiyle karşı durmakta bulunmuşlardır.

Altısı Rodos'a mülhak olan bu adaların hâli, Cezâir-i sâireye de bir nevi muhtariyyet-i idâreye nâiliyyet arzularını besliyecek surette bir büyük su-i gayret göstermekte olduğundan bu hal-i gayr-i tabiyye bir nihâyet virdirmek için vilâyet ile muhabere itmekte ve âciz kaldığım surette mülkün sâhibi olan velînîmeti tasdi'e hazırlanmakta iken idârenin hal-i hâzırını bile muhafazaya imkân bırakmıyacak bir hâdise zuhur itdi ve buradan vilâyete ve oradan dahiliyye nezâretine vukubulan müracaatların da bir eseri görülemedi; binâenaleyh şimdilik hâlin islahından ziyade bir kat daha ifsad idilmekten muhafazâsına terettüp iden lüzum üzerine arz-ı hâcete cesâret idiyorum.

Rodos sancağı dâhilinde bulunan İsporat adaları içinde sömbeki ahali en ziyâde serkeşlikle muttasıf olarak buralarca rızây-ı devlete mugayir her ne zuhûr iderse ön ayak olan dâima anlardır.

Harekât-ı vâkıaları mücâzatsız kala kala etvâr-ı mütecavizâneleri bir dereceye gelmiştir ki geçen sene mutasarrıt atufetlû Hasan Bey efendi hazretlerini orada bulunan sünger makinelerini kırmak için emir i'tâsına icbar itmiş ve böyle bir şekavete bittabi' ruhsat alamadıklarından müşarûniyleh hazretleriyle yanlarındaki kuvve-i müsellahayı taşıyarak Cezîre'den kaçırmağa kadar cesâret eylemişler idi.

Cemiyetle vukubulan bu şekavet-i sarthanın neticesi de içlerinden mahbus buldukları müddetçe âilelerini beslemek şartıyla yine kendileri tarafından intihap ve teslim olunan bir takımının işten malûmatları bile olmayan bir kaç fakirin münferiden zabtiyye cerh itmek bendine tavfikân sekizer onar ay hapsinden ibaret kaldığından sömbekililer nazarında devlete karşı cür'et idilecek her türlü hareketin bir kaç kişiyi umum kesesinden hapisanede beslemekten başka zararı görülmiyeceğine dâir bir i'tikad hasıl olmuştur. Bu i'tikad-ı garîb âsârından olmak üzere Sömbekililer, kendi adalarında irâde-i seniyye-i pâdişâhî tahtında bulunan tahrir-i nüfusun icârsına muhalefet itdiler. Bu muhalefette gösterdikleri ısrar ile sâir adalara da ön ayak oldular; bir halde ki iki senedenberi uğraşılmakta olduğu halde vilâyet dahilinde yalnız Rodos mülhâttından olan Kerpe'inn nüfusu tahrir itdirilebildi, sâir adalar

tahrir icrasını Sömbeki'nin muvafakatine ta'lik itmekte ve Sömbekililer ise bütün bütün ma'kulât hâricinde bir takım bahânelerle işi dâima ta'vik eylemekiedirler. Hattâ mukaddema vilâyetin İzmir'den celbeylemiş olduğu Mânsûre korveti iktizâ iden emrin vürûduna intizâren Sömbeki pişgâhında izhar-ı satvet eylemekte olduğu halde yine Sömbeki halkını muhalefet-i serkeşânelerinden geçirmek kabil olamadı. Binaenaleyh oraca devletin evamirini infaz iktidarını bilfiil isbat için Sömbekice bir tazyik icrâsiyle nüfusun tahriri hakkında emir istenildi.

İşte bir taraftan bu emrin zuhûruna intizâr olunmakta bulunduğu ve bir taraftan da dalgıç âletiyle sünger saydına Sömbeki halkının bir takımı tarafdar ve bir takımı muhalif olarak bu âletler hakkında mevcut olan memnuîyyetin ise gerek hâzine-i celilenin ve gerek ahalinin hukukuna mugayeret-i tâmmе ile mugayeret-i cihetiyle lağvı istenildiğinden memnuîyyet lağvolunsa da olunmasa da bir tarafın münkesir olacağı cihetle müşarûnileyh Hasan Bey efendi zamanında olduğu gibi bir hâdisе daha zuhur itmemesi için çâreler taharrî idilmekte olduğu halde âsâyişin muhafazası için Bab-ı âlice hemen her münasebetsizliğine katlanılmakta olan Sömbeki kaymakamlığında bulunan ve hüsn-i hizmet itmekte bulunan İzzet Bey buradan hiç mütalea sorulmaksızın Aynaroz kaymakamlığına kaldırıldı. Zâten oraca hüsn-i idâre, me'murların dirâyetiyle kaim olduğu halde bu tebeddül sancağın en mühim bir cihetini vâsıta-i mücerrebe-i idâreden mahrum bırakmış ve bendenizce her türlü şikâyete selâhiyyet virmiş ise de Rodos tahrîrat müdürîyyetinde bulunan Saîd Efendi Bab-ı âlt-den yetişmiş ve kırk seneden ziyâde hizmet-i devlette bınlanarak vaktiyle bazı mühim sancakların ve hattâ bundan bir kaç sene evvel dahî Rodos sancağının aylarca mûtasarrıflık vekâletiyle hüsn-i idâresine muvaffak olduğu gibi onbeş senedenberi bu vilâyet dahilinde ve vilâyet mümeyyizliği ve sancak tahrîrat müdürlüğü ve mutasarrıflık vekâleti gibi merkez-i içtima-ı mesâlih olan me'muriyyetlerde bulunduğu cihetle ahval-i mahalliyeye etrafiyle ve tamamiyle vakıf olduğuna nazaran iktidarcâ İzzet Bey'e rüchânı olduğundan mumâileyhin oradan kaldırılmasına birşey denilmiyerek yalnız yerine vekâletle i'zâm olunan Saîd Efendinin tasdik-i asaletini ve anın yerine de Rodos tahrîrat muavinî olup tahrîrat müdürlüğünü idâreye ikti-

darı müsellemler olan Bahâeddin Beyin ta'cinini istirham ile iktifa olunmuştur. Halbuki sonradan anlaşıldığına göre yalnız Sömbeki kaymakamının Aynaroz'a nakline kanaat idilmiyerek Aynaroz kaymakamı da Sömbeki'ye ta'cin idilmiştir. Hadd-i zâtında ise bu adam, Aynaroz'un idâresine muktedir olsa memuriyyetinden kaldırılmıyacağı gibi Aynaroz'un idâresine muktedir olamadığı surette ehemmiyeti oradan ziyade olan Sömbeki'yi hiç idare idemiyeceğinden ve taraf-ı câmi'ü-ş-şeref-i cenâb-ı şehriyârîden uhde-i âcizâneme tevdi' buyurulan bir yeri iktidârı meçhul ve ahval-i mahalliyeye vukuftan bütün bütün beri olduğu ma'lûm olan bir me'mura teslim idübde orası için vukuundan korkulmakta bulunan inhilâl-i âsâyîşe bir kat daha esbab-ı müessire hazırlamak ne derecelerde hilâf-ı hamîyyet olacağı şüpheden vâreste bulunmağla bendeleri me'muriyette bulundukça böyle bir hareketi ihtiyar idemiyeceğimi beyan ile Sömbeki kaymakamlığına tayin olunan adamın idare idebileceği bir mahalle nakliyle Saîd Efendinin tasdfk-i asaleti istirhâmını tekrar eylemiş isem de aradan bir hayli zaman geçtiği halde henüz bir cevap zuhûr itmemiştir. Bu tehhure nazaran Bab-ı âlfce 'ya tayin olunan kaymakamın bir kere istihdamiyle eğer iktidarsızlığı sâbit olursa andan sonra tebdîli istenilmesine veyahut Saîd Efendinin intihâb komisyonunca imtihan virmiş me'murlardan olmadığı cihetle ta'cini câiz olamıyacağına dair bir mütalea hasıl olabilmesi vârid-i hatır olmaktadır. Halbuki Sömbeki'ye t'cin olunan adamın mühim bir yeri idareye iktidarsızlığı Aynaroz'dan kâldırılmasıyla sâbit ve böyle vak'a hudûsundan korkulan bir yerde me'mur iktidârı tecrübe itmek ise ihtiyatkârlığa ne derecelerde mugayir olduğu müstagni-i ta'rifdir. Saîd Efendinin imtihanlı me'murlardan olmadığına gelince evvelâ tahrîrat müdürleri kaymakamlıklara ta'limât virecek ve hiyn-i hâçette mutasarrıf vekâleti idecek bir me'muriyette bulduğundan ve hattâ mekteb-i mülkiyye-i şâhânedden çıkan talebenin defâten kaymakamlıkta istihdamlarına cevaz gösterilmekle beraber tahrîrat müdürlüğü gibi kalem zabıtlığında bulunmaları bir müddet maiyyette istihdam olunmalarına muallak tutularak ma'lûmatlı bulunmak hususunca tahrîrat müdürlerine kaymakamlıklardan ziyâde ehemmiyet verildiğinden tahrîrat müdürleri kaymakamlık için imtihan virmek ihtiyacından istisnây-ı tabîi ile müstesnâ bulduklarına ve sâniyen Cezair-i

Bahr-i seffd vilâyetinin ahval-i hususiyetine nazaran me'murlarının imtihan virmiş takımından olması buraca pek de mer'iyül-icrâ olmayıp kaymakam ve müdürlerin bir çoğu imtihansız nasbolunmuş ve ahvâl-i hususiyeye mahalliyeye bu suretle idilen riâyetten pek çok fayda dahî görülmüş olduğuna ve sâlisen intihâb-ı me-murîn komisyonunda verilen imtihanların neticesi me'murların kanunen muayyen olan harekâlına vukuflarını isbattan ibâret olarak bu kabilden olan intihablı me'murlar içinde kanunun manasını anlayacak kadar okumak ve okunabilecek derecede yazı yazmak iktidarından ârf adamlar bulunduğundan kat-ı nazar Sömbeki ahalsinin iddia itmekte oldukları imtiyâz-ı mevhum cihetiyle oraca idâreye müteallik olan muamelât-ı mukannene-i resmiyyenin hiç biri câri olmadığından imtihan ile sâbit olacak istihkakın Sömbeki'yi idârece hiç bir faydası olamayıp oraya ta'yin olunacak me'murun, birinci şart-ı istihkakı ahval-i mahalliyeye vukufundan ibâret olarak Sâid Efendi ise kaymakamlıklar için iktizâ iden ma'lûmat-ı kanuniyyeyi maaziyâdetin câmi' olduktan başka ahval-i mahalliyeye vukufu dahi matlûbun fevkinde bulunduğuna binâen imtehan mes'alesi daht istirhâm-ı âcizânemin bihakkin reddini mucib olamaz.

İşte mütaleât-ı meşruhaya ve Sömbeki'nin her zamanda ve hususiyle şu tahrîr-i nüfus karışıklığı arasında ma'lûmat-ı mahalliyeyi hâiz olmayan bir me'mur ile hüsn-i idaresi cidden ve hakikaten kabil olamayacağına binâen ve her ne kadar tahrîrat müdürlerinin nasbı vülât-ı iczama bırakılmış ve Saîd Efendinin yerine ta'ynini inha ittiğim Bahâeddin Beyin me'muriyyeti vilâyetçe tasdik olunmuş ise de Midillü'de bulunduğum zamanlar başıma geldiği gibi tahrîrat müdürleri tebeddül itdikçe ara sıra Dersâdetten imlâ bilmez ve hattâ kâğıd tebyiz itmek elinden gelmez bazı zâtlar da gönderilegelmekte olmağla yine öyle bir mültemes-i gayr-i muktedir mevcûd olup da buraya sürülmek istenildiği surette çünkü geçen sene mübtelâ olduğum keyifsizliğin za'fını hâlâ bütün bütün bertaraf idemediğim cihetle vücûd-ı çâkerânem vezâif-i mevkule ile berâber bir de kalem zabıtlığını idâreye müsâid olmadığından hizmet-i pâdişâhîde kusur itmek gibi nefsi kemterânemce hastalıktan ve belki mevttan beter bir belâyâ uğramak muhatarasında bulunacağım gibi tahrîrat müdürleri tarafından yazılan şeyleri zâten mutasarrıflar mühürlemekte olduğundan ve bu suretle bir mutasarrıf, tahrîrat mührünün iktidar ve ahlâkından emîn olmadıkça ûmûr-ı

kalemiyyenin ve ânın netâyicinden olan mesâlih-i idârenin hüsni cereyânı kabil olamayacağı meydanda bulunduğundan bir mutasarrıfın istihdâm ideceği tahrırat müdürünün kendi intihâb itmek arzu ve istirhâmında bulunmasına itiraz eylemek evliyây-ı umûr hazerâtınca dahî mugavir-i insaf görüleceği me'mul olmasına nazaran hem Sömbeki'nin âsâyışını himâyeten ve hem de abd-i kemterlerini iyfây-i vazifeden âciz kılmak ve belki bu yolda hastalanmak muhatarasından vikayeten mumâileyh Said Efendinin Sömbeki kaymakamlığına ve Bahâeddin Beyin Rodos tahrırat müdürlüğüne ta'cinleri hakkında müsaade-i cenâb-ı şehinşâhînin şâyan buyurulmasını suret-i mahsusada istirhâm ve istidâya cür'et eyledim. Bu türlü cüz'iyat için tasdi-i ser-i maâlifser-i cenâb-ı pâdişâhîye cesâret ne kadar büyük bir küstahlık olduğunu bilür isem de cenâb-ı hak ilâ âhir-iz-zaman kutb-ı dâire-i hilâfet efendimiz hazretlerini kâffe-i umûra merciiyyet ve bende-gân-ı şehriyârîlerini atebe-i felekmertebe-i mülûkânelerine arz-ı hâcet iktidarından dür eylemesin; dünyada hiç bir sıdk ve sevâbın pâ-yi serfir-i şevketmastr-i pâdişâhîye kadar vasıl olmadıkca tervîc ve himâyeye mazhar olmadığını gördüğüm için o cür'etin ihtiyârına mecbûr oldum. Bu kadar tafsiylâta giriştiğim ise ilcâat-ı hâliye ve mahalliyyenin daha muhtasar bir surette iyzâhına muktedir olamadığımdandır. Müsted'ciyât-ı meşrûha-i çâkerânemin sür'at-i mümkinine ile nazar-ı takdîr-i kaderte'sir-i cenâb-ı mülûkâneye arzını ve melfuf tebrik arzısının dahî atebe-i felekmertebe-i hazret-i cihandârîye ref' ve takdîmini mürüvvet-i mahsûsa-i kerfânelerinden temennî iderim. Olbabda emr-ü-irâde hazret-i men leh-ül-emrindir. Fî 3 şevval sene 302 ve fî 3 temmuz sene 301 (15 temmuz 1899).

Bende
Namık
Mehmed Kemal

(mühür)

Midilli ahâlisinin N. Kemal'den şikâyetleri

Makam-ı sâmf-i Vekâletpenâhîye,

Daire-i belediye marifetiyle bâ telgraf arz ve takdîmine cür'et eylediğimiz muamelât-ı nizâmîyye ve ubudiyyetimize Midilli mutasarrıfı su-i kasden töhmet sıfatını hamlederek bugün bazı i'ânat-

tehdidiyye yapıtırdıktan sonra asâkir-i şâhâneyi kol kol gündüzün kasaba ve mahalleleri derûnuna gezdirmektedir.

Sâye-i âsâyışvâye-i hazret-i mülûkânede Midilli ahâlisi kulları meşhur ve mütevâter olan sıdk-ı hulûs-ı kâmilemiz iktizasınca müşarûnileyhin işbu su-i efkârını mebnî ittihâz eylediği tedbirini kemal-i tevazû ve hürmet ile kaviiyyen ve katiyyen kabul itmeyüp red ideriz. Olan şikâyatımız yalnız mutasarrıfın zâtına aid olup yakında devlet cânibine arz olunacağı ve daire-i belediyyenin işbu telgrafnâmemizi takdîmine vuku-ı inkârına mebnî kulları tarafından imzalandığı beyân ve bu babda icrây-ı iycâbı zımnında evâmîr-i muktaziyyenin icrâsı istihâmına cür'et kılındı. Ferman.

Fî 17 temmuz sene 300 (29 temmuz 1884).

Bununla bundan sonraki vilâyete çekilen telgrafın ikisi aynı meseleye aittir.

Cezâyir-i Bahr-i seftî Vilâyet-i Celflesine

Fî 15 temmuz sene 300 tarihli daire-i belediyye hitâben telgrafnâme-i âsafânelerinden dolayı Midillü ahâlisi izhâr-ı teşekkür ile zât-ı pâdişâhâne ve vükelây-ı fihâm ve zât-i vilâyetpenâhileri hakkında dergâh-ı ilâhiyyeye ed'iiyyet-i mefrûza icrâ ve kadîmden beru mümtâz buldukları ubûdiyyet ve sgdakat-i mükemmesini bir kat daha isbat itmiştir. Mutasarrıfın zâtı aleyhinde vuku bulan teşekkiyât şahsî olmayıb âmme nev'inden bulduklarından anları hâvî arz-ı mahzar-ı yakında vilâyet-i celîleye takdîm kılınacaktır. Müşarûniley ise hakkında umûmen icrasına kıyam olunan işbu teşekkiyâtı yalnız sıfatlandırarak ahaliyi fesad töhmetiyle müttahem göstermek su-i kasdiyle bugün bir takım îflânât-ı tehdiyye yapıtırdıktan sonra müsellâh olarak asker kulları daht derun-ı kasaba ve mahallelerde gezidirir. İşbu tedbîrinden meydanda olan su-i efkârını resmen ve kat'iiyyen kemal-i ubûdiyyet ile cerh ve red ideriz. Daire-i belediyyenin reisi işbu telgrafın imzâlamasını vuku-i inkârına mebnî müşarûnileyhin hüsn-i keyfine göre işbu muamelâtımıza su-i mana verilmemek üzere işbu telgrafı zaten imzalayıp ileride muhaberâtı icrâsına Midillü'nin ihtiyar meclisini tevkîl ittiğimizi arz ideriz. Ferman. Fî 17 temmuz sene 300 (29 temmuz 1884).

XIX

Barut kaçaklığına dair

Saâdetlû efendim hazretleri,

Huzûr-ı hazret-i velînimete takdim olunmak üzere tahrîr ve tertibine ictisâr olunan arz-ı hâl-i darâat maâl-i kemterânem melfuf olmağla ve bu babda dahî iktiza iden vesâtet-i hayriyyenin icrâsı inâyet-i mahsûsa-i kerîmânelerinden mütevakki bulunmağla herhalde emr-ü-irâde hazret-i men leh-ül-emrindedir. Fî 21 temmuz sene 300 (2 ağustos 1884).

Bende
Namık
Mehmed Kemal

Mübarek ve muallâ hâkpây-i şevket ihtivây-ı cenâb-ı şehinşâhîlerine mâ'rûz-ı abd-ı ahkar ve çâker-i hâkberâberleridir.

Midilli cezîresinin hücrâ ve muhafazadan hâlî olan iskelelerinden birinde Şira'dan gelme bir seffne tutulmuş ve derûnunda boş olarak yüz elli barut variliyle elli torba saçma bulunmuş olup kaptanı bu varilleri Şira'dan hâlî olmak üzere işтира ve tahmîl itdiğini beyân itmiş ise de boş barut varili alınıp satılır ve bir yerden bir yere nakil olunur eşyâdan olmadığı gibi bir seffne derununda bu kadar saçma mevcut olduğu halde yine o gemide bulunan varillerden hâlî olarak tahmil edilmiş olması itimad olunur şeylerden olmadığına ve zâten Şira'dan cephâne hamûlesiyle buralara doğru bir seffne hareket eylediği şebbenderlikten dahî telgraf ile ihbar olunduğuna nazaran barutun Cezîre'ye çıkarıldığında hiç şüphe kalmamış olmağla nerelere dağıtıldığının tahkiki ve bir de mezkûr barutun kaçırılması sayd ve şikârda sarf için olmağ aaleb-i ihtimal olup maamafih hiristyanların arada hiç bir sebep yok iken bagteten ihtiyâr eyledikleri etvâr-ı serkeşâne ile böyle külliyyetli bir miktarda Cezîre'ye barut idhâlinin bir zamana tesadüfû nazar-ı dikkat ve intibahı câlib görülmekle zabıtaca tedâbir-i tahkikiyye ve ihtiyatiyyenin tezytdi emrinde kusur olunmadığının ehemmiyyet-i maslahat ve müteretti bat-ı ubudiyyet sâikasıyla arz ve beyânına ve hata venisyandan tenezzüh şan-ı celîlinden olan hâlik-i teâlâ ve takaddes hazretleri vücûd-ı âlemsûd-ı zıll-ul-lahîlerini ilâ âhir-il-eyyâm hatalardan

masun ve âc'dây-ı din ve devlet-i hilâfetpenâhîlerini nisyân-ı ebedîye makrun buyursun. Tenezzülen ve merhameten ibzâl ve ihsan buyurulan müsaade-i avâtîfâde-i şehriyârîlerine mebnî iki gün evvel takdîmine mütecâsir olduğum arz-ı hâl-i kemterâneme beşerîyyet ve tasavvur-ı muhatabat-ı mülûkâneleriyle pîş-i nazar-i tazim ve ubûdiyyetde mehâbetnümây-ı zuhûr olması tabîî olan celâil-i saltanat sâikasıyla leflerini unuttuğum iki kıt'ca telgrafnâme suretinin takdimiyle rûsiyâhâne afv-i ceml ve lûtf-ı celil-i veliyyün-niamaneileri istirhâmına cesâret eyledim. Olbabda ve katıbe-i ahvâlde em-rü-ferman ve eltâf-ı bîpâyân şevketlû kudretlû azametlû mehâbetlû merhâmetlû velînfîmet-i bîminnetimiz pâdişâh-ı cihan ve velînfîmet-i âlemiyan efendimîz hazretlerindedir. Fî 11 şevval sene 301 ve ft 21 temmuz sene 300 (2 ağustos 1884).

Çâker-i mahsûs-ı cenâb-ı şehriyârî

Namık

Mehmed Kemal

Hakkındaki şikâyete karşı N. Kemal beyin müdafrası :

Saâdetlû efendim hazretleri,

Atebe-i âsmân mertebe-i cenâb-ı şehriyârîye ref^c ve takdîm olunmak üzere tertîbine mücâseret olunan arz-ı hâl-i sadakatmeâl-i kemterânem leffolunmağla ve nazar-ı iksîr eser-i hazret-i velînfîmete arzı, inâyât-ı kerîmânelerinden mütemennâ bulunmağla olbabda emr-ü-irâde hazret-i veliyy-ül-emrindedir. Fî 4 ağustos sene 300 (14 ağustos 1884).

Bende

Namık

Mehmed Kemal

Muallâ ve mübârek hâkpây-i şevket ihtivây-ı cenâb-ı şehriyârîlerine mâ'rûz-ı abd-i kemter ve çâker-i hâkberleridir.

Min kıbel-ir-rahman muhafaza-i nâmus-ı mazlûmân ve sedd-i dehân-ı bî edebâne müekkel olan fikr-i mâ'delet ve hükm-f siyâset-i cenâb-ı zıll-ul-lahîleri, Midilli hazelesinin gazeteler vasıtasıyla istimâl eyledikleri zebân-ı tahkîr ve taarruzu kat'itmiş ve bu himâyet-i ihyakârâne abd-i kemterlerini bir hayat-ı ebediyyeye mazhar olmuş kadar minnettar eylemiş olmağla yine lisan-ı ubûdiyyet

tahmîd ve teşekkürde tekrar-i acz ve ibtihâle mecbur olmuştur. Ne faydası var ki gazetelerin hasıl ittigi su-i tesir hıristiyanlara bir büyük silâh-ı kuvvet olmuş ve İstanbul'a gönderdikleri meb'usların teskin-i mes'ele için becâyış tarzıyla buradan kaldırılmaklıgım mukarrer olduğuna dair neşrettikleri erâcif, ashâb-ı tagallübe karşı acezeyi haylıdan haylı yıldırılmış olduğuna ve Midilli kazasının ekser-i islâmî *كاد الفقر ان يكون كفرا* sırrına mazhar olacak kadar zarurete mübtelâ olarak mahsullerini selm tarzıyla satmadıkça iâse-i evlâd ve iyâle muktedir olamadıkları halde hıristiyanlar islâma akçe ikrazından bütün bütün ictinab itmeğe başladığına binâen o biçârelerin bir takımı da şikâyâta iştirâk için Halil Razi Beyi tevkiil iderek Dar-i saâdete îzam eylediler. Halbuki Vali Paşa kulları buraya geldiği sırada mû^tteberân-ı islâm yanına giderek müteşekkir olduklarını beyan itmişler idi. Hattâ bu Razi Bey hıristiyanlar mahzarı kendilerine götürdüklerini ve islâmın bir şikâyeti olmadığı çihetle kabul itmediklerini üç gün evvel ötede beride söylediği gibi Vali Paşa bendelerine de ifâde itmiştir. Âsâyış düşmanlarının bu tarz-ı nev zuhûru dahî sâye-i kudretvaye cenab-ı şehriyârlerinde kendilerini ind-el-muhakeme bir kat daha rezil ideceğinden emnim; Çünkü hıristiyanlar tarafından resmen virilen ve hülâsası taraf-ı çâkerâneme de tebliğ olunan şikâyetnâmede bazı karyelerde satılan arazi bedeli iki millete mütesâviyen taksim olunmak lâzımgelir iken taraf-ı kemterânemden münhasıran müslümanlara verilmek, paskalya günleri kiliseye bölüklerle zabtiye gönderilmek âdet iken lağvedilmiş olmak bazı hıristiyan kızları teşvîkat ile müslüman idilmek, despot efendilere riâyet idilmemek gibi hallerden bahsolunuyor; böyle hallerden şikâyet ise dünyada hiçbir müslümanın hayal ve hatırına gelmiyeceği umûr-ı bedhiyyededir. Çâker-i kemînelerine göre dünyada maksad-ı münferid, ubûdiyyet-i mahsûsa-i cenab-ı şehriyârleri dairesinde kalmaktan ibaret olarak o daireden ayrılmadıktan sonra dünyanın her ne tarafında bulunsam müsâvi ve hele evâmîr-i celîle-i cenâb-ı şehriyârîlerinin infâzında idilen sây ve gayretin kabahat şeklinde grsterilmeğe çalışılmasından hasb-el-beşerriye müteessir olmamak mümkün olamamağla memâlik-i hazret-i pâdişâhîlerinin her noktası kullarınca Midillü'ye müreccah ise de ashâb-ı iştikânın rivâyet ittigi gibi becâyış suretiyle bir yere naklim lâzımgelse evvelâ irâdât-ı seniyye-i pâdişâhîlerinden başka

hiç bir taraftan gelen emre itaat itmediğimi vird-i zebân iden ve hattâ gazetelerde neşreyleyen fesedenin bu defa daht himâyet-i mahsusa-i mülûkâneleriyle muhakemeden kaçırıldığıma dair bin türlü neşriyat ile maksad-ı hiyânetlerinin en mühim bir cihetini istihsal itmiş olâcaklarından ve sâniyen içtimâ ile şikâyet velev becayış ve belki taltif suretiye olsun bir me'murun infisâlini mûcib olduğu görülmünce bendegân-ı saltanat-ı seniyyelerinden biri buralarda Rusya ve İngiltere ve Yunan ve Patrikhâne târaflarından icrası arzu olunacak her türlü mefâside karşı mürevvic olmaktan başka bir hareket ihtiyar iderse ifây-ı me'muriyet itmesi kabil olamayacağından mukaddemâ daht arz ve istirhâm eylediğim ve is'âf-ı bâhir-ül-insaf-ı şehinşâhîlerine makrun olduğunu istihbar ile behreyab-ı iftihar olduğum muhakeme hususu mefâside-i mevcûdenin ref'i ve âtîde *inzibat* ve âsâyişin te'mini için çâre-i münferid olduğunu arza cesaret iderim. Vâika virdikleri şikâyetâmenin hâvî olduğu mevad kanunen muhakemeyi câlib görünmüyor ; takdim olunacak cevaplar üzerine Bab-î Âli-i pâdişâhîleri dahî bu re'yde bulunur ise bittabi' iftirâ davasına da imkân kalmaz ve kavânin-i adliyye-i cenâb-ı şehriyârilerinde bir veyâ bir kaç kişinin gerek kendilerine ve gerek umûma müteallik olan mesâilden dolayı arz-ı hâl takdimine ve me'mûrînîn ef'âlinden şikâyete me'zun oldukları gösterilmekte olduğundan bu adamların tertip ettikleri arz-ı mahzardan dolayı kendilerine birşey denilemez ise de halkın selâhiyyet-i kanuniyyesi dereceye münhasır olup yoksa me'mûrîn-i ruhâniyyeden bir rahibin hükûmet aleyhine şikâyet tertibi için kâğıtlar neşriyle bir sancağın umum köyleri halkını da'vet itmesi ve meclis-i idâre ve mahkeme ve belediye ve ihtiyar meclisi a'zâsının içinde bir İngiliz tercümanı, birçok Yunanlı bulunan bir cem'iyet-i fesedeye ön ayak olarak azl ve nasbı hukuk-ı mukaddese-i pâhişâhîlerinden olan me'murların tebdilini musırrâne talep itmeğe ve hele hükûmetce tevkif olunmuş olan adamların cem'iyetle tahliyyesini istemeğe kanunen ve kaideten kat'â cevaz olmadığından ve dünyanın her neresinde olursa bu türlü içtimalara daima fesat nazariyle bakılâgelmekte ve mütecâsirleri kanunen te'dip olunmakta olduğundan çâker-i kemfnelerinin muhakeme altına alınıp alınmamağlığı ve mahkûm olup olmamağlığı husûsunun hiçbir ciheti hukuk-ı umûmiyye nâmına olarak bu içtima hakkında ikame olunacak davayı def'e medar olamayacağı

bedîhiyyattan bulunmağla ve Sömbeki'de mutasarrıf taşlamak ve zabtiye yaralamak derecesine gelen ve buralarda ve belki her yerde her, türlü fesâdatın en açık bir mebdei olan nümâyış î'tiyad-ı mazarrat'âlûdunun öteye beriye sirâyet itmemesi bir ibret-i mües-sire gösterilmeğe mütevakkıf olmağla hakk-ı kemterânemde olan şikâyet ile nümâyış mes'elesi birbirinden tefrik idilerek idârece şikâyet hususunun şimdiden tahkikatına teşebbüs olunduğu gibi nümâyış mes'elesinin daht adliyyece rü'yetine başlansa icrây-ı adalet ve ifay-ı hakk-ı hükûmet buyurulmuş alacağı vârid-i hâtır-ı kasır olmuş ise de irâde-i kerametifâde-i hazret-i zill-ul-lahîleri ne merkezde zuhur ider ise ayn-ı isâbet olacağından olabada ve katibe-i ahvâlde emr-ü-ferman ve adl-ü-ihsân şevketlû kudretlû azametlû mehâbetlû velînîmet-i btminnetimiz pâdişâ-hımız pâdişâh-ı âlemiyân efendimizdir. Fî 24 şevval sene 301 ve fî 4 ağustos sene 300 (16 ağustos 1884).

Çâker-i mahsûs-ı pâdişâht

Namık

Mehmed Kemal

I

İrtidadı önlemek için Rodosun üç köyünde Cami inşasına dair

İhsan-ı cedîd-i hümâyun-ı cenab-ı veliyyün-niamîlerinin farîza-i şükranını nâtık olarak Kemal Bey kullarından bugün gelen posta ile alınan arz-ı hâl huzûr-ı maâlinüşûr-ı cenâb-ı hilâfetpenâhlerine arz -u- takdîm kılındı efendim.

Abd-i sadıkları

Ebuzziya Tevfik

Mübârek ve muallâ hâkpây-ı şevketihtivây-ı cenâb-ı şehin-şâhîye mâ^cruz-ı abd-i kemter ve çâker-i hâkberâberleridir.

Cenâb-ı secdefer-mây-ı âdem ve tasliyenümây-ı mefhar-ı âlem şekl-i kubbe nümûn-ı âsmân-ı ibâdethâne-i ins-ü-cân oldukça ve çâr tekbir-i ezân-ı Muhammedî şeş cihât-ı cihanda beka buldukça imâm-el- müslimîn ve zull-ul-lah-i filâlemîn efendimizh azretlerinin vücûd-ı âlemsûd-ı şehriyârîlerini kıble-i ikbâl-i ümem ve nâm-ı şevketirtisâm-ı cihandârîlerini ziyetârây-ı menâbir-i izz-u-haşem buyursun. Rodos köylerinde bazı bîçârelerin sâika-i

cehâletle neüzü billahi teâlâ mezleka-i irtidâda düştükleri görülmesi üzerine bazı mülâhazât-ı kasırayı hâvî takdîmine müte-câsir olduğum arz-ı hâl-i kemterânemin lütfen ve tenezzülen takdîri ve mahzuziyyet-i cenâb-ı şehriyârflerine makrûn olduğunu mübeşşir ve üç köyde dörder beşer bin kuruş masrafla vücuda gelebileceğini arzettiğim mescidler yerine cuma namazı dahî eda olunmak üzere onbeşer bin kuruş sarfiyle birer câmi-i şerîf inşâsına irade-i kerâmetifâde-i hilâfetpenâhîleri taalluk eylemiş olduğunu ve kur'â hakkında olan mütalea-i ahkârânemin dahî teftiş-i askerî heyeat-i aliyesine havale buyurulduğunu müş'ir Besim Bey kulları tarafından keşide olunan telgrafnâme nihâde-i fark-ı tazim olmuştu. Müsted'ây-ı bendegânem ümid-i ahkârânemin kat kat fevkinde olarak terviç ve is'âf-ı şâhânelerine mazhar olduktan sonra bir de taltîf ve tatyib-i kemterânem hakkında ibzal buyurulan eltaf-ı bîmisâl-i cenâb-ı şehriyârîleri isti'tâfı hizmet ve is'âfı iyfây-ı hak şeklinde göstermek şanından olan tevâzuât-ı cellle-i münimâne ve تطافات teattufât-ı seniyye-i şâhânelerine mahsûs bir meziyyet olmağla zâten vazîfe-i şükrânını bihakkin iyfâya kâff lûgat vaz olunmamış ve hele envâ-i avatîf-ı şâhânelerinin teakubundan dolayı ötedenberi dermande-i mahmedet olan çâker-i kemînelerini bütün bütün giriftâr-ı acz ve hayret eylemiştir.

Belây-ı irtidâdın def'î hakkında meşhûd olan azm-ı sıddiki pensend-i zıll-ul-lahfleri nâm-ı ihyâkârî ve diyânet perverî-i hilâfet penâhîlerini buralarca dahî halidâne ziver-i zeban-ı tahmîd eyliyeceğinde iştibah olunamaz; gerek zikrolunan köylerde ve gerek Cezîrenin sâir cihetlerinde bulunan ahâli-i islâmiyyenin haklarında bu suretle mebzûl olan ihsan-ı bî imtinân-ı şehinşâhilerinden dolayı girye-i sürur ile secdegâh-ı darâate vaz-ı cebîn-i ibtihâl itdikce tezâyüd-i ömr-ü-ikbal ve tevafür-ı şân ve iclâl-i hümâyunları daâvâtını ne büyük şevk ve meserretle iyfâya muvazabat eylediklerinin ta'rîfi kabil olmamağla ve câmi-i şerîfler için buraca yaptırılabilen resimler, keşif pusulasıyla berâber Besim bey kullarına gönderilmekle olbabda ve katıbe-i ahvâlde emr-ü-ferman ve lütf-u ihsan velnîmet-i bîminnetimiz şevketlû kudretlû merhametlû pâdişâhımız efendimiz hazretlerindedir.

Fi 29 rebi-ul-evvel sene 302 ve fi 4 kânun-ı sâni sene 300
(16 ocak 1885).

Çaker-i mahsâs-ı cenab-ı şehriyârî
Namık
Mehmed Kemal

XXII

**Kalimnosa tayin edilen hıristiyan bir kaymakamın
tayinini pâdişahın red etmesi üzerine**

Saadetlû efendim hazretleri,

Sakız mülhakâtından Kalimnoz kazası kaymakamlığına Bab-ı âlfce bir hıristiyan memur intihap olunduğu halde nezd-i âlî-i veliyyünniamide mazhar-ı tasvib olmadığı samiares-i iftihar oldu ve ayn-ı kerâmet-i hükmünde olan irade-i seniyye-i mülûkâne üzerine tavafür-i ömür ve şevket-i şehinşâhî daavat-ı mefrûzası tekrar olundu. Kalimnoz adası Cezâir-i Bahr-ı seffd vilâyetinde bulunan ve vergileri maktuan alınmakta olan adaların en mühimmi olarak müstakim ve hayrhâh bir me'mura eşedd'i ihtiyaç ile muhtaç olduğundan inhây-ı çâkerânem üzerine mektubî mümeyyizi Reşid Efendinin Kalimnoz kaymamaklığına ta'yini vilâyetten yazılmış ve Bab-ı âlice dahi muahharen tensîb ile arz idilmiş olmağle ve mumailiyh hizmet-i cenab-ı pâdişâhînin vezaif-i diniyye ve akliyyesine vâkif ve hamiyet-i islâmiyye ve ubudiyyet-i saltanat-ı seniyye ile muttasıf esdikây-ı bendegândan bulunmağla oraya memuriyeti halinde o kadar mühim üir kazanın rızay-ı âlfye muvafık surette idaresi teshil buyurulmuş ve bu suretle Sakız sancağına bir inâyet-i mahsâsa daha ifâze idilmiş olur. Olbapta emr-ü-irâde hazret-i men leh-ül-emrindir. Fi 3 mart sene 304 (15 mart 1888).

Sakız mutasarrıfı
Namık
Mehmed Kemal

Zarfın üzeri şöyledir:

Kurenây-ı maalî ârây-ı cenab-ı şehriyâriden saâdetlû Besim bey efendi hazretlerinin pişgâh-ı âlî ve kerîmânelerine arzıdır.

